



Europos Sąjungos
Taryba

**Briuselis, 2016 m. birželio 20 d.
(OR. en)**

10255/16

**COHOM 79
COPS 192
CFSP/PESC 485
CSDP/PSDC 344
FREMP 116
INF 110
JAI 579
RELEX 517**

POSĖDŽIO REZULTATAI

nuo:	Tarybos generalinio sekretoriato
data:	2016 m. birželio 20 d.
kam:	Delegacijoms
Ankstesnio dokumento Nr.:	10138/16 COHOM 72 COPS 188 CFSP/PESC 478 CSDP/PSDC 338 FREMP 111 INF 108 JAI 570 RELEX 513
Dalykas:	ES metinė ataskaita dėl žmogaus teisių ir demokratijos pasaulyje 2015 m. Teminė dalis

Delegacijoms priede pateikiama ES metinės ataskaitos dėl žmogaus teisių ir demokratijos pasaulyje 2015 m. teminė dalis, kurią Taryba priėmė 2016 m. birželio 20 d. įvykusiame 3477-ame posėdyje.

**ES METINĖ ATASKAITA
DĖL ŽMOGAUS TEISIŲ IR DEMOKRATIJOS
PASAULYJE 2015 M.**

Teminė dalis

(Užsienio reikalų taryba, 2016 m. birželio 20 d.)

Turinys

Turinys	2
1. Įvadas	3
2. Konfliktų ir krizių atžvilgiu ES taikomas žmogaus teisėmis grindžiamas požiūris	11
3. Pagrindinių žmogaus teisių ir demokratijos uždavinių sprendimas	22
4. Žmogaus teisės įvairiose ES išorės politikos srityse	48

1. Įvadas

Dėl nestabilios padėties ir konfliktų Artimuosiuose Rytuose ir tam tikrose Azijos bei Afrikos dalyse, su tuo susijusios migracijos krizės ir pasikartojančių teroristinių išpuolių prieš civilius gyventojus 2015 metai buvo ypatingai sunkūs Europos Sąjungai ir visai tarptautinei bendruomenei. ISIL / „Da'esh“ išplėtė savo veiklą tam tikrose Sirijos ir Irako dalyse, vykdydama masinius žiaurumus ir pažeisdama žmogaus teises, savo veiksmus nukreipdama visų pirma prieš mažumas. Daugelyje kitų pasaulio šalių esama sunkių žmogaus teisių pažeidimų ir ryškėja susirūpinimą kelianti bauginimų ir išpuolių prieš kovotojus už žmogaus teises ir pilietinės visuomenės aktyvistus tendencija.

2015 m. ES priėmė naująjį **ES veiksmų planą žmogaus teisių ir demokratijos srityje (2015–2019 m.)**¹, kuriame išdėstyti ES prioritetai ir strategija ateinantiems penkeriems metams. Šio veiksmų plano tikslas – toliau įgyvendinti **2012 m. Strateginę programą žmogaus teisių ir demokratijos srityje**², kartu užtikrinant pakankamą lankstumą siekiant reaguoti į naujus iššūkius. Juo taip pat siekiama geriau spręsti problemas, pasitelkiant tikslinius veiksmus ir sistemingai bei koordinuotai naudojantis visomis ES priemonėmis, visų pirma ES gairėmis, priemonių rinkiniais ir kitomis suderintomis pozicijomis, taip pat įvairiomis išorės finansavimo priemonėmis, visų pirma Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemone. Veiksmų planas buvo parengtas remiantis bendru komunikatu „Svarbiausias ES rūpestis – užtikrinti žmogaus teises“³, kurį pateikė vyriausioji įgaliotinė ir Europos Komisija.

¹ *ES veiksmų planas žmogaus teisių ir demokratijos srityje:*
http://eeas.europa.eu/human_rights/docs/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_en.pdf (angl. k.) Naujasis veiksmų planas yra suskirstytas į šiuos **5 skyrius: I.** Vietos subjektų atsakomybės skatinimas **II.** Žmogaus teisių srities problemų sprendimas **III.** Visapusiško žmogaus teisėmis grindžiamo požiūrio į konfliktus ir krizes užtikrinimas **IV.** Didesnio suderinamumo ir nuoseklumo skatinimas ir **V.** Efektyvesnė ES žmogaus teisių ir demokratijos rėmimo politika.

² Europos Sąjungos Taryba, *ES strateginė programa ir veiksmų planas žmogaus teisių ir demokratijos srityje*, dok. 11737/12, 2012 m. birželio 25 d.:

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11737-2012-INIT/lt/pdf>

³ Dok. JOIN(2015) 16 final:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015JC0016&rid=2>

2012 m. paskirtas **ES specialusis įgaliotinis žmogaus teisių klausimais Stavrosas Lambrinidis**, vadovaujamas vyriausiosios įgaliotinės ir pirmininko pavaduotojos, toliau stengėsi užtikrinti žmogaus teisių aspektų ES užsienio politikoje nuoseklumą, veiksmingumą ir matomumą. 2015 m. daugiausia dėmesio buvo skiriama ES bendradarbiavimo žmogaus teisių klausimais, vykdomo su strateginiais partneriais, turinčiais daug įtakos regioniniuose ir daugiašaliuose forumuose, stiprinimui, be kita ko, surengus atsakomuosius vizitus į Meksiką, Braziliją, Kiniją ir Pietų Afriką; bendradarbiavimo su ES kaimyninėms šalims aktyvinimui, be kita ko, pirmą kartą surengus vizitus į Maroką ir Azerbaidžaną; tolesniam aktyviam bendradarbiavimui su tam tikromis pereinamąjį laikotarpį išgyvenančiomis šalimis, įskaitant Mianmarą / Birmą ir Bahreiną, ir pirmųjų diskusijų žmogaus teisių klausimais su Kuba pradėjimui; ES vaidmens Jungtinių Tautų ir regioninių žmogaus teisių gynimo mechanizmų kontekste stiprinimui, kad būtų skatinamas regionų savarankiškumas ir propaguojamas žmogaus teisių visuotinumas, be kita ko, pradėjus pirmąjį politinį dialogą žmogaus teisių klausimais su Pietryčių Azijos valstybių asociacijos (ASEAN) žmogaus teisių gynimo mechanizmais ir plėtojant bendradarbiavimą su Afrikos Sąjunga.

Kalbant apie temines sritis, ES specialusis įgaliotinis ir toliau daug dėmesio skyrė žmogaus teisių gynėjų ir pilietinės visuomenės įgalėjimui ir vis sudėtingesnės jų padėties daugelyje šalių klausimų sprendimui. 2015 m. vykdant kelias misijas ir palaikant tolesnius ryšius daug dėmesio buvo skiriama tam, kad nebūtų vykdomi susidorojimai ir nebūtų priimami nauji nevyriausybinių organizacijų (NVO) veiklą ribojantys įstatymai, siekiama žmogaus teisių gynėjų paleidimo į laisvę, kuriami veiksmingesni paramos mechanizmai ir stengiamasi atgaivinti šiems klausimams spręsti būtiną dialogą.

2015 m. lankydamasis beveik dvidešimtyje šalių, skaitydamas pranešimus daugybėje aukšto lygio daugiašalių susitikimų, dalyvaudamas susitikimuose su šimtais svarbių suinteresuotųjų subjektų, atstovaujančių vyriausybėms, tarptautinėms organizacijoms ir pilietinei visuomenei, ES specialusis įgaliotinis taip pat stengėsi didinti ES, kaip vienos iš svarbiausių pasaulyje žmogaus teisių gynėjos, veiklos veiksmingumą ir matomumą ir propaguoti pagrindinius ES prioritetus, įskaitant žodžio ir asociacijų laisvę, moterų ir vaikų teises, kovą su kankinimu, nediskriminavimą, mirties bausmės panaikinimą, ekonomines, socialines ir kultūrines teises, verslo ir žmogaus teisių klausimus ir atskaitomybės už žmogaus teisių pažeidimus propagavimą.

Daugiašaliu lygmeniu ES toliau teko vienas iš aktyviausių vaidmenų visuotinai propaguojant ir ginant žmogaus teises; šią veiklą ji visų pirma vykdė dalyvaudama Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Trečiojo komiteto ir Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos, taip pat JT specializuotųjų agentūrų, pavyzdžiui, Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) darbe. Šiuose kontekstuose ES darė pažangą įgyvendindama savo teminius ir su konkrečiomis šalimis siejamus prioritetus ir siekdama savo tikslų bendradarbiavo su šalimis iš visų regionų. ES taip pat rėmė platesnį žmogaus teisių aspekto integravimą visoje Jungtinių Tautų (JT) veikloje ir siekė geriau įtvirtinti žmogaus teisėmis grindžiamą požiūrį į darnaus vystymosi tikslus, 2015 m. rugsėjo mėn. patvirtintus priėmus Darbotvarkę iki 2030 m. Vasario mėn. Taryba priėmė išvadas dėl ES prioritetų JT žmogaus teisių forumuose⁴. ES toliau rėmėsi metiniu strateginiu veiklos planu, naudojosi su ES valstybėmis narėmis sutartomis naštos pasidalijimo priemonėmis ir vykdė tikslinę informavimo veiklą, kad jos dalyvavimas šiuose forumuose būtų veiksmingesnis. ES taip pat glaudžiai bendradarbiavo su Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuru (OHCHR), Europos Taryba ir Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO).

⁴

Dok. 6012/16: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6012-2016-INIT/lt/pdf>

ES priemonės

ES gali pasitelkti platų spektrą politikos kryptių, priemonių ir finansavimo priemonių žmogaus teisėms propaguoti ir ginti. Tokios priemonės apima viešąją diplomatiją (ES pareiškimai ir deklaracijos), diskretiškesnes diplomatijos priemones (demonstracijos⁵ ir politiniai dialogai), taip pat žmogaus teisių gaires ir konkrečioms šalims skirtas žmogaus teisių srities strategijas, reguliarius dialogus žmogaus teisių klausimais ir finansinio bendradarbiavimo projektus, įskaitant paramą pilietinei visuomenei. ES stengiasi užtikrinti geriausią šių priemonių tarpusavio sąveiką, t. y. jas naudoti efektyviausiai ir derinant vienas su kitomis, kad būtų pasiekta geriausių rezultatų. Žmogaus teisių klausimų srityje neturėtų būti apsiribojama, pavyzdžiui, dialogais žmogaus teisių klausimais; šie klausimai įtraukiami į kitų susitikimų, įskaitant politinius ar kitus dialogus (pavyzdžiui, vizų režimo liberalizavimo klausimais) ir aukščiausiojo lygio susitikimus, darbotvarkes.

Žmogaus teisių gairės. ES priėmė vienuolika gairių⁶, kuriose nustatomos išorės veiksmų prioritetinės sritys. Naujausios priimtose gairės yra gairės dėl religijos ar tikėjimo laisvės ir dėl saviraiškos laisvės internete ir realiame gyvenime. Šios gairės pirmiausia yra praktinė priemonė, kuria remiantis ES atstovaujantys subjektai, dirbantys visame pasaulyje, vietos lygmeniu įgyvendina ES prioritetus žmogaus teisių srityje. Gairės reguliariai atnaujinamos.

Konkrečioms šalims skirtos žmogaus teisių srities strategijos. Šias strategijas vietos lygmeniu daugiausia parengia ES delegacijos, ir jos grindžiamos žmogaus teisių padėties tam tikroje šalyje analize. Šios strategijos tapo itin svarbios padedant užtikrinti politikos nuoseklumą. Jose nustatomi pagrindiniai ES veiksmų žmogaus teisių ir demokratijos srityje prioritetai, apibrėžiami svarbiausi ilgalaikiai ir trumpalaikiai tikslai ir apibūdinami konkretūs veiksmai, kurie turi būti atlikti, kad šie tikslai būtų pasiekti atitinkamoje šalyje.

⁵ Demonstracija yra tam tikro tipo diplomatinio atstovavimo veikla. Tai – oficialus kreipimasis į trečiosios šalies arba tarptautinės organizacijos atstovą siekiant įtikinti, informuoti kurios nors šalies vadovybę ar sužinoti jos nuomonę tam tikru klausimu. Gali būti kreipiamasi raštu arba žodžiu.

⁶ Visą 11 ES žmogaus teisių gairių sąrašą žr.: http://eeas.europa.eu/human_rights/docs/index_en.htm (angl. k.)

Dialogai žmogaus teisių klausimais. Metams bėgant su vis daugiau šalių buvo užmegzti dialogai žmogaus teisių klausimais. Šiuose dialoguose siekiama, be kita ko: aptarti abipusio intereso klausimus ir aktyvinti bendradarbiavimą žmogaus teisių srityje daugiašaliuose forumuose, kaip antai Jungtinėse Tautose, taip pat sudaryti ES galimybę aptarti su šalimis partnerėmis jai susirūpinimą keliančius klausimus dėl žmogaus teisių pažeidimų, rinkti informaciją ir stengtis gerinti žmogaus teisių padėtį atitinkamoje šalyje partnerėje. Šie dialogai yra vienos iš svarbiausių priemonių Europos Sąjungai dvišaliu pagrindu bendradarbiauti žmogaus teisių klausimais, be kita ko, tokiomis konkrečiomis temomis kaip kankinimas, mirties bausmė, religijos ar tikėjimo laisvė, saviraiškos laisvė internete ir realiame gyvenime, negalia, moterų ir vaikų teisės, pagrindinės darbo teisės ir principai ir bendradarbiavimas daugiašaliuose forumuose.

2015 m. ES surengė oficialius žmogaus teisių dialogus ir konsultacijas su 34 šalimis partnerėmis ir regioninėmis grupėmis. Buvo atnaujintas dialogas su Egiptu ir Tunisu (su abiem šalimis dialogas paskutinį kartą buvo vedamas 2010 m.) ir, pirmą kartą nuo 2009 m., – su Baltarusija. Be to, daugelis iš 79 Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių, kurios yra Kotonu susitarimo šalys, vedė dialogą su ES.

Prieš pradėdant dialogus žmogaus teisių klausimais, vedamos konsultacijos su pilietine visuomene Briuselyje ir atitinkamoje šalyje, kurioje vyksta dialogas. Taip pat rengiami ataskaitiniai susitikimai, kuriuose informuojama apie dialogų rezultatus. Be forumų ir dialogų politikos klausimais visus metus vyksta techninio pobūdžio susitikimai su pilietinės visuomenės organizacijomis, kuriuose ES pateikia informaciją apie veiklą bei politikos priemones. 2015 m. gegužės mėn. iškelta naujoviška iniciatyva su **Tunisu**, siekiant užmegzti pilietinės visuomenės, Tuniso vyriausybės ir ES trišalį dialogą, vedamą lygiagrečiai su ES ir Tuniso dialogu žmogaus teisių klausimais.

ES Jungtinių Tautų žmogaus teisių forumuose

ES ir JT partnerystė žmogaus teisių srityje. ES aktyviai dalyvauja JT žmogaus teisių organų veikloje ir stengiasi, kad JT žmogaus teisių sistema gebėtų reaguoti, būtų efektyvi ir paveiki. ES remia Vyriausiojo komisaro ir jo darbuotojų visame pasaulyje vykdomą veiklą žmogaus teisių srityje. ES skatina visapusišką bendradarbiavimą vykdant JT žmogaus teisių tarybos specialiąsias procedūras, be kita ko, įgaliojimus turintiems asmenims užtikrinant nevaržomas galimybes susisiekti su asmenimis bei pilietine visuomene ir palaikyti su jais ryšius. ES toliau yra tvirtai įsipareigojusi remti JT sutartimis įsteigtus organus, ir ji remiasi jų išvadamis bei rekomendacijomis vykdydama su atskiromis šalimis susijusią veiklą. Be to, ES remia visuotinį periodinį vertinimą ir ragina visas šalis visapusiškai bendradarbiauti šiame procese, be kita ko, užtikrinant tolesnį rekomendacijų įgyvendinimą.

JT Generalinės Asamblėjos 70-os sesijos Trečiasis komitetas. JT Generalinės Asamblėjos 70-os sesijos Trečiasis komitetas (Socialinių, humanitarinių ir kultūros klausimų komitetas) 2015 m. spalio–lapkričio mėn. nagrinėjo apie 60 rezoliucijų, ir ES buvo labai aktyvi: ji pateikė devynis oficialius pareiškimus ir dalyvavo daugiau nei 45 interaktyviuose dialoguose su JT pareigūnais, įgaliojotaisiais asmenimis žmogaus teisių srityje ir Vyriausiuoju žmogaus teisių komisaru. ES pateikė iniciatyvas dėl religijos ar tikėjimo laisvės, vaiko teisių (kartu su GRULAC⁷), Korėjos Liaudies Demokratinės Respublikos (kartu su Japonija) ir dėl Mianmaro / Birmos – jos visos buvo priimtose susilaukusios plataus pritarimo; ES taip pat parėmė daug partnerių iniciatyvų, įskaitant rezoliucijas dėl Irano, Sirijos ir žmogaus teisių gynėjų.

Jungtinių Tautų žmogaus teisių tarybos 28–30 sesijos ir dvi specialiosios sesijos.

2015 m. buvo dar vieni aktyvios veiklos metai Žmogaus teisių tarybai: įvyko trys eilinės sesijos ir dvi specialiosios sesijos – viena balandžio 1 d., teroristinės grupuotės „Boko Haram“ įvykdytų teroristinių išpuolių bei žmogaus teisių pažeidimų kontekste, o kita – gruodžio 17 d., siekiant užkirsti kelią tolesniam žmogaus teisių padėties Burundyje blogėjimui.

⁷ GRULAC – Lotynų Amerikos ir Karibų jūros valstybių grupė.

Tarptautinė darbo organizacija (TDO), Tarptautinė darbo konferencija ir Administracinė taryba. 2015 m. ES padarė 55 pareiškimus TDO: 104-oje Tarptautinėje darbo konferencijoje, 323-ioje, 324-oje ir 325-oje Administracinės tarybos sesijose ir dviejuose trišaliuose susitikimuose. ES ir jos valstybės narės pasisakė remiančios pagrindinius darbo principus ir teises, darnų vystymąsi, darbuotojų teisių apsaugą, visų pirma jos pasisakė prieš nepriimtinių formų darbą ir už pažangos užtikrinant deramą darbą stebėseną. Jos kėlė klausimus dėl svarbiausių darbo standartų pažeidimų: priverstinio darbą Eritrėjoje, Mauritanijoje, Mianmare ir Katare, vaikų darbo Kambodžoje ir Kamerūne, asociacijų laisvės apribojimo Bangladeše, Baltarusijoje, Fidžyje, Gvatemaloje ir Svazilande. Be to, ES aktyviai rėmė unikalaus TDO standartų priežiūros mechanizmo darbą.

Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonė (EDŽTRP)

Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonė (EDŽTRP) yra viena iš pagrindinių išorės finansavimo priemonių siekiant skatinti ir remti demokratiją ir žmogaus teises visame pasaulyje. Naudodamasi didžiausiu savo pranašumu – gebėjimu veikti neprašant priimančiosios šalies vyriausybės sutikimo – EDŽTRP gali sutelkti dėmesį į opius klausimus ir novatoriškus metodus ir tiesiogiai bendradarbiauti su izoliuotomis arba marginalizuotomis pilietinės visuomenės organizacijomis.

Palyginti su 2007–2013 m. EDŽTRP, 2014–2020 m. EDŽTRP buvo pritaikyta siekiant reaguoti į naujų realiųjų keliamus uždavinius, jos misija yra strategiškesnė, o procedūros – nesudėtingos. Jos biudžetas buvo padidintas, ir tai sudaro sąlygas ES teikti didesnę paramą gyvybingos pilietinės visuomenės įvairiose šalyse plėtojimui ir jos savitam vaidmeniui – būti vienu iš svarbiausių veikėjų užtikrinant teigiamus pokyčius, palankius žmogaus teisėms ir demokratijai. Tai taip pat reiškia, kad reikia didinti ES pajėgumą skubiai reaguoti į neatidėliotinai sprendžiamas žmogaus teisių problemas ir teikti didesnę paramą tarptautiniams ir regioniniams žmogaus teisių apsaugos mechanizms.

Parama taip pat teikiama rinkimų stebėjimo misijoms vykdyti, šių misijų rekomendacijų įgyvendinimo tolesnei stebėsenai vykdyti ir demokratiniams bei rinkimų procesams tobulinti. Be to, geriau apibrėžti EDŽTRP konkretūs tikslai žmogaus teisių apsaugos ir paramos demokratiniams procesams srityje, visų pirma:

- griežčiau suformuluotos nuostatos dėl pilietinės visuomenės vaidmens, be kita ko, daroma konkreti nuoroda į pilietinės visuomenės bei vietos valdžios institucijų ir atitinkamų valstybės institucijų bendradarbiavimą,
- skirta daugiau dėmesio kiekvienai pažeidžiamai grupei (nacionalinėms, etninėms, religinėms ir lingvistinėms mažumoms, moterims, lesbietėms, gėjams, biseksualiems, translyčiams ir interseksualiems asmenims (LGBTI), čiabuvių tautoms),
- labiau akcentuotos ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės.

2. Konfliktų ir krizių atžvilgiu ES taikomas žmogaus teisėmis grindžiamas požiūris

Žmogaus teisių aspekto integravimas į konfliktų prevenciją, krizių valdymą ir pereinamojo laikotarpio teisingumą.

2015 m. nuo konfliktų ir krizių nukentėjo milijonai civilių gyventojų. Daugelyje ginkluotų konfliktų dažnai įvykdomi rimti tarptautinės humanitarinės ir žmogaus teisių teisės pažeidimai. Vienas iš ES įsipareigojimo žmogaus teisių srityje aspektų yra žmogaus teisių klausimų integravimas į visas tiems klausimams spręsti skirtas jos politikos ir finansavimo priemonės.

2015 m. ES ėmėsi papildomų veiksmų, kad jos žmogaus teisių ir lyčių politika būtų integruota į **bendros saugumo ir gynybos politikos (BSGP) misijų ir operacijų** planavimo, įgyvendinimo, vykdymo ir vertinimo procesus.

Vadovaujantis 2013 m. parengtu krizių valdymo procedūrų dokumentu⁸, į žmogaus teisių ir lyčių aspektus buvo atsižvelgta naujų misijų ir operacijų planavimo procese, o į BSGP planavimo dokumentus buvo įtraukta žmogaus teisių ir lyčių padėties analizė. 2015 m. daugumoje BSGP misijų ir operacijų dirbo patarėjai arba buvo paskirti kontaktiniai asmenys žmogaus teisių ir lyčių klausimais. Patarėjų ir kontaktinių asmenų užduotys apima tiek žmogaus teisių ir lyčių aspekto integravimą į misijos arba operacijos darbą, tiek konkrečių veiksmų įgyvendinimą.

Žmogaus teisių ir lyčių aspektai taip pat buvo įtraukti į BSGP srities mokymus, t. y. BSGP orientacinius kursus, mokymą prieš dislokavimą ir saugumo sektoriaus reformos (SSR) mokymo kursus, įvairių valstybių narių organizuojamus pasitelkiant Europos saugumo ir gynybos koledžą (ESGK). Žmogaus teisių ir lyčių klausimai taip pat akcentuojami misijų aukšto lygio ir vyresniųjų vadovų mokymo kursuose. Specialūs mokymai žmogaus teisių, lyčių, vaikų ir ginkluotų konfliktų, civilių gyventojų apsaugos ir konfliktų prevencijos klausimais taip pat yra galimi per ESGK tinklą ir kitas valstybių narių lygmens iniciatyvas.

⁸ Dok. 7660/2/13 REV 2:
<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7660-2013-REV-2/en/pdf> (angl. k.)

2015 m. ES atliko svarbų vaidmenį, visų pirma kalbant apie **patariamąsias misijas Ukrainoje (EUAM)** teiktas technines konsultacijas, rengiant Ukrainos nacionalinę žmogaus teisių strategiją, kurią 2015 m. rugpjūčio mėn. patvirtino Prezidentas Petro Porošenko, ir šios strategijos įgyvendinimo 2016–2020 m. laikotarpiu veiksmų planą. Šios patariamąsios misijos patarėjai dalyvavo darbo grupių veikloje ir pateikė rekomendacijų, kurios buvo įtrauktos į galutinį veiksmų plano projektą. Misijos parengtos pagrindinės rekomendacijos apėmė šias sritis: kova su kankinimu ir nežmonišku elgesiu, kalinių teisių apsauga, pataisos sistemos esminės reformos, teisės į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinimas, teisė į privatų gyvenimą ir taikių susirinkimų laisvė. Misija skatino užtikrinti lyčių lygybę, ratifikuoti Stambulo konvenciją (dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo) ir priimti nacionalinį JT Saugumo Tarybos rezoliucijos 1325 (kurioje kalbama apie karo poveikį moterims ir tai, kokį vaidmenį moterys gali atlikti konfliktų valdyme) įgyvendinimo veiksmų planą.

2015 m. lapkričio mėn. Taryba priėmė išvadas ir ES politikos programą dėl paramos **pereinamojo laikotarpio teisingumui**⁹. Žengusi tokį žingsnį ES tapo pirmąja regionine organizacija, turinčia specialią strategiją, skirtą pereinamojo laikotarpio teisingumui. Politikos programoje parodomas ES įsipareigojimas pereinamojo laikotarpio teisingumo srityje ir sustiprinamas ES veiksmų nuoseklumas. Be to, joje pateikiamos gairės ES ir ES valstybių narių darbuotojams.

Praktiniu lygmeniu ES ir toliau aktyviai veikė šioje srityje, šalyse, išgyvenančiose pereinamąjį laikotarpį, vykdydama reagavimo į krizes, konfliktų prevencijos, atsigavimo po konflikto, saugumo ir vystymosi sričių veiksmus. 2015 m. šis klausimas buvo iškeltas vedant keliolika politinių dialogų su šalimis partnerėmis. Spalio mėn. buvo paskirtas ES pasiuntinys Kolumbijos taikos proceso klausimais, kuris teiks pagalbą įgyvendinant rugsėjo 23 d. šalyje pasiektą taikos susitarimą. Taip pat visus metus buvo organizuojami mokymai ES ir valstybių narių darbuotojams, atsakingiems už pereinamojo laikotarpio teisingumo klausimus.

⁹ Dok. 13576/15: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13576-2015-INIT/lt/pdf>

ES ir toliau buvo viena iš didžiausių pereinamojo laikotarpio teisingumo iniciatyvų finansinių rėmėjų pasaulyje ir teikė finansavimą teisingumo, tiesos nustatymo iniciatyvoms, institucinėms reformoms ir žalos atlyginimo programoms, be kita ko, paramą pilietinei visuomenei ir nukentėjusių asmenų grupėms. 2015 m. finansuoti įvairūs projektai: nuo nedidelio bandomojo projekto Kongo Demokratinėje Respublikoje (KDR), kuriuo padedama užtikrinti nukentėjusiesiems galimybę naudotis teise kreiptis į teismą, iki didelio masto paramos, skirtos JT Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiąjai Jugoslavijai (TBTBJ) prokurorų mokymui ir informavimo kampanijoms, teikimo. ES taip pat rėmė nukentėjusiųjų galimybę kreiptis į teismą, kartu su JT Moterys įgyvendindama visuotinę lyties aspektui jautraus pereinamojo laikotarpio teisingumo programą.

Remdama pereinamojo laikotarpio teisingumą ES toliau glaudžiai bendradarbiavo su JT (ypač su specialiuoju pranešėju tiesos, teisingumo, reparacijos ir pažeidimų nepasikartojimo užtikrinimo klausimais), regioninėmis organizacijomis ir pilietine visuomene.

ES toliau aktyviai siekė užtikrinti, kad genocido, karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui vykdytojai būtų patraukti atsakomybėn už savo veiksmus; ji taip pat siekė užtikrinti teisingumą nukentėjusiesiems nuo žiaurumų asmenims. Todėl ES toliau rėmė **Tarptautinį baudžiamąjį teismą (TBT)**¹⁰, visų pirma teikdama politinę paramą Teismui daugiašaliuose forumuose, pavyzdžiui, JT Saugumo Taryboje ir JT Žmogaus teisių taryboje. ES teikė finansinę paramą Teismui ir pilietinės visuomenės subjektams, remiantiems šio Teismo siekiamus tikslus.

Vienas iš tokios paramos pavyzdžių yra nuolatinis ES įsipareigojimas siekti Romos statuto visuotinio taikymo ir skatinti geriau suprasti Tarptautiniam baudžiamajam teismui suteiktus įgaliojimus. ES toliau dėjo visas pastangas, kad bendradarbiaujant su trečiosiomis valstybėmis šiame procese būtų daroma pažanga, visų pirma vesdama savo dialogus žmogaus teisių klausimais, visame pasaulyje vykdydama sistemines demaršų kampanijas, organizuodama tikslinius seminarus vietose ar regioniniu lygmeniu, į susitarimus su trečiosiomis valstybėmis sistemingai įtraukdama nuostatą, kuria skatinama ratifikuoti TBT Statutą arba prie jo prisijungti, taip pat pasiūlydama pagalbą Statuto įgyvendinimo srityje, arba teikdama finansinę paramą pilietinės visuomenės organizacijoms, kurios propaguoja visuotinį Romos statuto taikymą.

¹⁰ Pagal 2011 m. kovo 21 d. Tarybos sprendimą 2011/168/BUSP ir pagal 2006 m. susitarimą dėl bendradarbiavimo ir pagalbos teikimo.

ES ir jos valstybės narės atliko vadovaujamą vaidmenį užtikrinant, kad su Teismu būtų aktyviau bendradarbiaujama. Konkrečiai, ES vykdė nuoseklią veiklą skatindama valstybes visapusiškai bendradarbiauti su TBT, įskaitant greitą arešto orderių vykdymą. Rengdama savo atsaką į trečiųjų valstybių nebendradarbiavimą su Tarptautiniu baudžiamuoju teismu ES dėmesį visų pirma skyrė tam, kaip ES ir jos valstybės narės galėtų reaguoti į nebendradarbiavimą, į besitęsiančius arba pasikartojančius nebendradarbiavimo atvejus, ir kokiais atvejais reikėtų vengti neesminių kontaktų su asmenimis, kuriems taikomi TBT išduoti arešto orderiai. ES atsakas į Sudano prezidento O. Al Bashiro vizitą Pietų Afrikoje 2015 m. birželio mėn.¹¹ yra tipiškas tai iliustruojantis pavyzdys.

Galiausia, ES toliau itin aktyviai siekė, kad būtų įgyvendinamas Romos statute įtvirtintas papildomumo principas. Šiuo tikslu ES pateikė praktines gaires dėl atotrūkio tarp tarptautinės teisingumo sistemos ir nacionalinių teisingumo sistemų mažinimo. Pavyzdžiui, Dramblio Kaulo Krante ES padėjo sustiprinti teisingumo ir sulaikymo sektorius. Ypatingas prioritetas buvo teikiamas teismų sistemos atkūrimui, kad gyventojams būtų suteiktos lygios naudojimosi ja galimybės.

ES ir toliau buvo viena iš svarbiausių **tarptautinės humanitarinės teisės (THT)** ir humanitarinių principų gynėjų. Pavyzdžiui, 2015 m. rugpjūčio 25 d. ir rugsėjo 2 d. pareiškimuose dėl išpuolių prieš Tarptautinį Raudonojo Kryžiaus komitetą (TRKK) Jemene Komisijos narys Christosas Stylianidesas, atsakingas už humanitarinę pagalbą ir krizių valdymą, paragino visas konflikto šalis gerbti THT ir nutraukti atakas prieš humanitarinės pagalbos teikėjus. 2015 m. rugsėjo 18 d. pareiškime dėl išpuolio civilių gyvenamose vietovėse Alepe, Sirijoje, Komisijos narys pasmerkė visus nesirinktinai vykdomus išpuolius prieš civilius ir primygtinai paragino visas konflikto šalis gerbti THT ir apsaugoti civilius. Lygiai taip pat 2015 m. spalio 3 d. pareiškime dėl oro antpuolių prieš organizacijos „Medecins Sans Frontieres“ ligoninę Kunduze, Afganistane, Komisijos narys paragino visas konflikto šalis gerbti tarptautinę humanitarinę teisę ir užtikrinti, kad sveikatos priežiūros įstaigos ir humanitarinės pagalbos teikėjai būtų apsaugoti.

¹¹ Dok. 150614_02_en, Briuselis, 2015 06 14:
http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/150614_02_en.htm (angl. k.)

Ji toliau įgyvendino 2005 m. ES gaires dėl tarptautinės humanitarinės teisės (jos atnaujintos 2009 m.), nustatančias veiklos priemones Europos Sąjungai ir jos institucijoms bei organams skatinti laikytis THT. Šiomis gairėmis taip pat siekiama skatinti trečiąsias valstybes ir nevalstybinius subjektus laikytis THT. ES toliau stengėsi dar aktyviau dalyvauti įgyvendinant pagrindinius tarptautinės humanitarinės teisės dokumentus ir kitus susijusius teisės aktus, darančius poveikį tarptautinei humanitarinei teisei¹².

Siekdama gerinti tarptautinės humanitarinės teisės įgyvendinimą nacionaliniu lygmeniu, ES toliau rėmė valstybių pastangas priimti nacionalinius teisės aktus, aktualius jų tarptautinės humanitarinės teisės įsipareigojimų atžvilgiu. Pavyzdžiui, ES skatino Irako vyriausybę prisijungti prie Ženevos konvencijų II Papildomo protokolo, kuriuo sudaromos sąlygos visapusiškam tarptautinės humanitarinės teisės galiojimui netarptautinių ginkluotų konfliktų atveju. ES taip pat finansavo programas, skirtas padėti kurti veiksmingus ir atskaitingus saugumo ir teisingumo sektorius.

ES toliau plėtojo tarptautinės humanitarinės teisės sklaidą ir mokymus šia tema, taip pat rėmė leidinius apie tarptautinę humanitarinę teisę, šią veiklą vykdydama ES viduje ir trečiosiose valstybėse ir ją orientuodama visų pirma į nacionalines valdžios institucijas, ginkluotus nevalstybinius subjektus ir humanitarinės pagalbos teikėjus. Pavyzdžiui, į ES mokymo misijų Somalyje ir Malyje mokymo programas įtraukti žmogaus teisių teisės ir tarptautinės humanitarinės teisės mokymai.

Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas (TRKK) ir toliau buvo svarbus partneris vykdamas tarptautinės humanitarinės teisės mokymus ir sklaidą, ir ES Komitetui toliau teikė finansavimą tam tikslui.

¹² Visapusiškai laikydamasi Europos Sąjungos sutartimi (ES sutartimi) ir Sutartimi dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV), su pakeitimais, padarytais Lisabonos sutartimi, Europos Sąjungai suteiktos kompetencijos ir jai nustatytų apribojimų tarptautinės humanitarinės teisės klausimais.

2015 m. gruodžio 8–10 d. vykusioje **32-ojoje Tarptautinėje Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pasmėnlio konferencijoje** ES, jos valstybės narės ir Europos Sąjungos nacionalinės Raudonojo Kryžiaus draugijos prisiėmė kelis plataus užmojo bendrus įsipareigojimus¹³. Šiais įsipareigojimais siekiama, *inter alia* stiprinti tarptautinės humanitarinės teisės laikymąsi, stiprinti tarptautinę humanitarinę teisę, apsaugančią asmenis, iš kurių atimta laisvė, stiprinti tarptautinės humanitarinės teisės propagavimą ir sklaidą, taip pat užtikrinti didesnę pagarbą ir geresnę apsaugą medicinos pagalbos misijoms, vykdomoms ginkluotų konfliktų ar kitų ekstremalių situacijų metu, ir vykdyti geresnę seksualinio smurto ir smurto lyties pagrindu ginkluotų konfliktų metu arba įvykus nelaimėms ir susiklosčius kitoms ekstremalioms situacijoms prevenciją bei duoti geresnį atkirtį šiam reiškiniui.

Migrantai, pabėgėliai ir prieglobsčio prašytojai

2015 m. Europa susidūrė su precedento neturinčiais pabėgėlių, prieglobsčio prašytojų ir neteisėtų migrantų srautais, be kita ko, stebint ženkliai padidėjusią vaikų migrantų dalį, sukėlusiais humanitarinę krizę Viduržemio jūros regione ir vietovėse, per kurias eina Vakarų Balkanų migracijos maršrutas, įskaitant nesibaigiančias tragiškas žūtis jūroje.

¹³ <http://rcrcconference.org/international-conference/pledges/> (angl. k.)

Šio didelio iššūkio akivaizdoje ES siekė užtikrinti, kad žmogaus teisių apsauga būtų vienas iš jos reagavimo veiksmų prioritetų. Europos Vadovų Taryba savo balandžio 23 d. pareiškimė¹⁴ ir birželio 25–26 d. išvadose¹⁵ susitarė, kad reikalingas greitas ir veiksmingas atsakas į humanitarinę krizę, kartu taip pat parengiant vidutinės trukmės laikotarpio bei ilgalaikę strategiją ir stiprinant bendradarbiavimą su trečiosiomis kilmės bei tranzito valstybėmis. Europos migracijos darbotvarkėje¹⁶, kurią Europos Komisija priėmė gegužės mėn., pagarba žmogaus teisėms yra prioritetinis aspektas kiekviename veiksmų ramstyje. Lapkričio 11–12 d. į Valetos aukščiausiojo lygio susitikimą susirinkę Afrikos ir Europos valstybių vadovai pabrėžė migrantų žmogaus teisių apsaugos svarbą, ir tame aukščiausiojo lygio susitikime priimtame veiksmų plane¹⁷ numatyti keli aiškūs įsipareigojimai šiuo klausimu, be kita ko: pabėgėliams, migrantams ir prieglobsčio prašytojams sudaryti palankesnes sąlygas naudotis teise kreiptis į teismą, gauti teisinę pagalbą, naudotis liudytojų apsaugos programomis, gauti medicininę ir socialinę bei psichologinę paramą; remti šalių pastangas prisijungti prie 1951 m. konvencijos dėl pabėgėlių statuso ir jos 1967 m. protokolo ir pastangas laikytis šių dokumentų; stiprinti priimančiųjų šalių gebėjimus apsaugos srityje; ir šalinti žmogaus teisių pažeidimus, kurie prisideda prie nestabilumo. Be to, tvirtas įsipareigojimas gerbti migrantų ir pabėgėlių orumą ir jų žmogaus teises buvo dar kartą pareikštas spalio 8 d. Liuksemburge įvykusioje aukšto lygio konferencijoje dėl rytinės Viduržemio jūros regiono dalies ir Vakarų Balkanų maršruto, o spalio 25 d. priimtame valstybių vadovų pareiškimė dėl pabėgėlių srautų Vakarų Balkanų maršrutu¹⁸ šis įsipareigojimas tapo konkrečiomis veiklos priemonėmis.

¹⁴ Dok. 204/15: <http://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2015/04/23-special-euco-statement/>

¹⁵ Dok. 500/15: <http://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2015/06/26-euco-conclusions/>

¹⁶ Dok. COM(2015) 240 final: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240&qid=1465546809512&from=LT>

¹⁷ Dok. 809/15: <http://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2015/11/12-valletta-final-docs/> (angl. k.)

¹⁸ http://ec.europa.eu/news/2015/docs/leader_statement_final.pdf (angl. k.)

Žmogaus teisės jau ilgą laiką yra prioritetas ES bendradarbiaujant su trečiosiomis valstybėmis pagal visa apimančią išorės migracijos politiką – visuotinį požiūrį į migraciją ir judumą (VPMJ)¹⁹, – kuris, be kita ko, apima migrantų ir pabėgėlių žmogaus teises kaip kompleksinį klausimą. 2015 m. ES toliau rėmė projektus šalyse partnerėse, skirtus migrantų laikymo sąlygoms sulaikymo centruose pagerinti, veiksmus, skirtus nelydimiems vaikams migrantams taikomai tvarkai patobulinti, gebėjimų stiprinimo projektus, kuriais padedama sukurti geresnes pabėgėlių apsaugos sistemas, ir projektus, kuriais siekiama gerinti migrantų galimybes kreiptis į teismą. Pagal rugsėjo 9 d. migracijos dokumentų rinkinį Europos Komisija skyrė 1,8 mlrd. EUR siekiant sukurti ES patikos fondą Afrikai²⁰, kurio lėšomis, be kita ko, bus finansuojami projektai, skirti geresnei migrantų, pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų apsaugai užtikrinti ir juos priimančioms bendruomenėms remti. ES regioninis patikos fondas, sukurtas reaguojant į krizę Sirijoje²¹ (fondas „Madad“) 2015 m. patvirtino pirmuosius reagavimo priemonių rinkinius, kurių vertė siekė 390 mln. EUR. Šio patikos fondo lėšomis pagalba bus teikiama maždaug 1,5 milijono Sirijos pabėgėlių bei juos priimančioms bendruomenėms Jordanijoje, Libane ir Turkijoje, daugiausia dėmesio skiriant švietimui, atsparumui ir vietos vystymuisi, sveikatos apsaugai, vandens tiekimui ir sanitarijos paslaugoms, taip pat aprūpinimui maistu, orientuojantis į vaikus bei jaunimą. 2015 m. lapkričio mėn. ES pradėjo Pabėgėlių Turkijoje rėmimo priemonės veiklą, pagal kurią bus skirta 3 mlrd. EUR paramos Sirijos pabėgėliams Turkijoje. ES toliau teikė paramą pabėgėliams iš Sirijos skirtai regioninės plėtros ir apsaugos programai Irake, Jordanijoje ir Libane, o 2015 m. pradėtos dvi naujos regioninės plėtros ir apsaugos programos Somalio pusiasalyje ir Šiaurės Afrikoje. Svarbus šių programų elementas – apsaugoti migrantų ir pabėgėlių žmogaus teises.

Pagal 2015 m. EDŽTRP visuotinį kvietimą teikti paraiškas skirta 5 mln. EUR projektams, kuriais remiamos migrantų, įskaitant prieglobsčio prašytojus trečiosiose valstybėse ir šalies viduje perkeltus asmenis, taip pat asmenis be pilietybės, žmogaus teisės. Šia priemone papildomi 2014 m. pradėti pasaulio mastu vykdomi veiksmai pilietinės visuomenės srityje (11,5 mln. EUR), kuriuose daugiausia dėmesio skirta pažeidžiamų migrantų ir prekybos žmonėmis aukų teisių apsaugai ir stiprinimui.

¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0743&from=lt>

²⁰ http://ec.europa.eu/europeaid/regions/africa/eu-emergency-trust-fund-africa_en (angl. k.)

²¹ http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/countries/syria/madad/index_en.htm (angl. k.)

Per visus metus politiniuose dialoguose žmogaus teisių klausimais su šalimis partnerėmis buvo sistemingai sprendžiami migrantų teisių klausimai, o partnerystės judumo srityje sudarė galimybę sistemingai spręsti žmogaus teisių klausimus migracijos politikos dialoguose su trečiosiomis valstybėmis. Šiuo metu yra užmegztos aštuonios tokios partnerystės judumo srityje, ir vyksta derybos su Baltarusija ir Libanu.

Dirbti EUNAVFOR MED operacijoje SOPHIA²² buvo paskirti patarėjai žmogaus teisių, pabėgėlių teisės ir lyčių klausimais, ir šioje operacijoje įsipareigota užtikrinti, kad jos darbuotojai išklaustų mokymo žmogaus teisių ir humanitarinės teisės klausimais kursą. Iki 2015 m. pabaigos vykdant šią operaciją jūroje buvo išgelbėta 7 000 žmonių.

Prekybos žmonėmis klausimai yra neatsiejama Europos migracijos darbotvarkės ir Europos saugumo darbotvarkės dalis. 2015 m. prekybos žmonėmis klausimams ES prioritetą suteikė naujajame veiksmų plane žmogaus teisių ir demokratijos srityje, taip pat naujojoje ES veiksmų lyčių lygybės ir moterų įgalėjimo srityje ES išorės santykiuose 2016–2020 m. laikotarpiu programoje; vienas iš šios programos prioritetų – panaikinti neteisėtą prekybą mergaitėmis ir moterimis bet kokio išnaudojimo tikslais. Valetos aukščiausiojo lygio susitikime politiniai lyderiai toliau įsipareigojo apsaugoti prekybos žmonėmis aukas, teikti tokiems asmenims paramą ir pagalbą, ypatingą dėmesį skiriant tokioms pažeidžiamoms grupėms kaip moterys ir vaikai.

Be to, ES tiek išorėje, tiek viduje sustiprino kovą su priverstiniu darbu, aktyviai propagudama 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) konvencijos Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo 2014 m. protokolo ratifikavimą²³.

²² Europos Sąjungos karinė operacija Viduržemio jūros regione. Operacija SOPHIA.

²³ Tarybos sprendimas (ES) 2015/2037 ir Tarybos sprendimas (ES) 2015/2071.

Kova su terorizmu

2015 m. Europa susidūrė su teroristiniais išpuoliais ir nepavykusiais bandymais įvykdyti tokius išpuolius daugelyje žemyno dalių; tai pareikalavo daug žmonių gyvybių ir sutrikdė kasdienį gyvenimą. Terorizmas daugiausia buvo kurstomas iš užsienio (ISIL/„Da’esh“), tačiau dauguma teroro aktų vykdytojų buvo ES piliečiai.

Teroristų organizacijos visame pasaulyje ir toliau lieka atsakingos už šiurkščius ir rimtus žmogaus teisių pažeidimus. Tokios teroristinės organizacijos kaip ISIL/„Da’esh“, „Al-Qaida“, „Boko Haram“ ir kitos, kasdien vykdo žiauraus smurto aktus – žudo, prievartauja, išnaudoja vergystėje, kankina, vykdo žmonių grobimą, prievartauja turtą. Europos Sąjunga ir jos valstybės narės kartu su savo partnerėmis yra prisiėmusios tvirtą įsipareigojimą kovoti su teroristinėmis organizacijomis ir šalinti gilumines terorizmo priežastis.

Tokiomis ypatingomis aplinkybėmis ES ir toliau akcentavo, kad visiška pagarba žmogaus teisėms yra veiksmingų ir sėkmingų kovos su terorizmu pastangų pagrindas.

Po sausio mėn. įvykių Paryžiuje ES reagavo nuosekliai vadovaudamasi 2005 m. kovos su terorizmu strategija (prevencija, apsauga, persekiojimas ir reagavimas) ir visapusiškai laikydamasi tarptautinės teisės bei tarptautinių žmogaus teisių standartų. Itin daug dėmesio buvo skiriama terorizmo prevencijai, visų pirma pasitelkiant kovą su radikalizacija, verbavimui teroristinei veiklai, teroristų aprūpinimui įranga bei terorizmo finansavimui ir būtinybei kovoti su tokiais esminiais veiksniais, kaip, pavyzdžiui, konfliktai, skurdas, ginklų platinimas ir valstybių pažeidžiamumas, kurie sudaro sąlygas klestėti teroristinėms grupuotėms.

Todėl 2015 m. vasario mėn. priimtose Užsienio reikalų tarybos išvadose dėl kovos su terorizmu²⁴ raginama kovoti su radikalizacija ir smurtiniu ekstremizmu remiant tokias iniciatyvas, kaip Pasaulinis kovos su terorizmu forumas (GCTF), kurio veikla įkvėpė įkurti Tarptautinį kovos su smurtiniu ekstremizmu kompetencijos centrą „Hedayah“, Pasaulinį bendruomenių dalyvavimo ir atsparumo fondą ir Tarptautinį teisingumo ir teisinės valstybės institutą. Trumpai tariant, šios institucijos teikia paramą įgyvendinant nacionalines kovos su terorizmu strategijas, nagrinėja pagrindines radikalėjimo priežastis, skatina toleranciją ir žmonių bei visuomenių tarpusavio supratimą ir vykdo novatoriškus mokymus siekiant įdiegti teisinės valstybės principais grindžiamą kovos su terorizmu srities gerąją patirtį.

²⁴ Pranešimas spaudai, dok. 43/15: <http://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2015/02/150209-council-conclusions-counter-terrorism/>

Informacijos apie radikalizaciją tinklas (RAN) – ES tinklas, kuriame sutelkta 2000 specialistų, – buvo ypač naudingas nustatant geriausią radikalizacijos prevencijos praktiką ir ja dalijantis. Ši veikla apima ir priešingas idėjas skleidžiančios informacijos, kuria ankstyvuose etapuose užkertamas kelias radikalėjimui ir kovoja su teroristų propaganda socialinėje žiniasklaidoje, rengimą. Be to, ES yra įsipareigojusi kovoti su užsienio teroristų kovotojų keliama grėsme taikydama išsamų strateginį požiūrį, kaip atspindėta 2014 m. spalio mėn. priimtoje ES kovos su terorizmu strategijoje, skirtoje Sirijai ir Irakui.

Naujajame Veiksmų plane žmogaus teisių ir demokratijos srityje akcentuojama, jog būtina užtikrinti, kad formuojant su kova su terorizmu susijusią politiką bei rengiant šios srities programas būtų integruojami pagarbos nuomonės ir saviraiškos laisvei aspektai.

Kituose ES politikos dokumentuose, pavyzdžiui, skaitmeninės rinkos strategijoje²⁵, pabrėžta, kad siekiant užtikrinti saugumą ir kovojant su neteisėto turinio platinimu neturėtų būti pakenkta tokioms žmogaus teisėms kaip saviraiškos laisvė.

Per aptariamus metus žmogaus teisių klausimai buvo sprendžiami kovos su terorizmu dialoguose su šiomis trečiosiomis valstybėmis: Indija, Izraeliu, Pakistanu, Tunisu ir taip pat su JT. Taip pat buvo surengtas seminaras Libane. Dialogų metu ES visuomet ragina trečiąsias valstybes savo kovos su terorizmu veikloje įtvirtinti žmogaus teises ir prašo teisminių institucijų pereiti nuo prisipažinimu grindžiamos prie įrodymais grindžiamos baudžiamosios teisenos sistemos.

Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos regionas išlieka prioritetas rengiant strategiją, kurioje bus 1) atsižvelgiama į visus terorizmo ir radikalėjimo pagrindinius veiksnius, 2) taikomas įtraukus požiūris, įtraukiant pilietinę visuomenę, ir 3) laikomasi tarptautinių žmogaus teisių standartų.

ES valstybių narių metiniame susitikime dėl JT Saugumo Tarybos rezoliucijos 1325, daugiausia dėmesio skirta moterų, taikos ir saugumo klausimams terorizmo ir smurtinio ekstremizmo kontekste. Vykstant 70-ai JT Generalinės Asamblėjos sesijai ES taip pat surengė papildomą renginį tema: lyčių aspekto integravimas į smurtinio ekstremizmo prevencijos ir kovos su juo politiką bei praktiką. 2015 m. spalio mėn. buvo priimta nauja JT Saugumo Tarybos rezoliucija 2242, kuria kova su terorizmu ir smurtiniu ekstremizmu buvo įtraukta į Moterų, taikos ir saugumo darbotvarę.

²⁵ http://ec.europa.eu/priorities/digital-single-market_en (angl. k.)

ES veiksmai šioje srityje įgauna vis daugiau politinės svarbos, didėja jų geografinė aprėptis ir finansavimas: bendra šiuo metu įgyvendinamų projektų veiksmų vertė siekia 142 mln. EUR. Dažnai kovos su terorizmu pajėgumų stiprinimo projektai vykdomi šalyse, kuriose žmogaus teisių padėties rodikliai yra prasti, todėl būtina rasti pusiausvyrą tarp saugumo interesų ir žmogaus teisių. Šioje srityje Europos Komisija parengė veiklos gaires siekiant užtikrinti, kad į žmogaus teises būtų atsižvelgiama visame kovos su terorizmu ir organizuotu nusikalstamumu, įskaitant kibernetinius nusikaltimus, veiksmų planavimo cikle, taip pat sprendžiant kibernetinio saugumo uždavinius, kaip nurodyta ES reglamente, kuriuo nustatoma priemonė, kuria prisidedama prie stabilumo ir taikos²⁶.

3. Pagrindinių žmogaus teisių ir demokratijos uždavinių sprendimas

Laisvos erdvės pilietinės visuomenės veiklai propagavimas ir parama žmogaus teisių gynėjams

Pastaraisiais metais šioje srityje atsirado naujų tendencijų. Nors matosi teigiama tendencija, kad daugėja pilietinės visuomenės organizacijų, visų pirma dėl socialinių tinklų ir naujų informacinių technologijų naudojimo, neigiama tokio reiškinio pusė yra ta, kad suintensyvėjo autoritarinių vyriausybių ribojamieji veiksmai prieš pilietinės visuomenės organizacijas. Šmeižto kampanijos, galimybių gauti finansavimą iš užsienio apribojimai ir aktyvistų bauginimas bei smurtas prieš juos (be kita ko, vykdomas privačių bendrovių arba karinių grupuočių) yra tik keletas pavyzdžių, rodančių, su kokiomis rimtomis problemomis susiduria pilietinė visuomenė. Daugeliu atvejų valstybė negina asmenų ir organizacijų, netiria nusikaltimų ir nevykdo baudžiamojo persekiojimo.

2015 m. ES ne kartą pareiškė susirūpinimą, taip pat ir dvišalių dialogų žmogaus teisių klausimais metu ir daugiašaliuose organuose, dėl padidėjusių apribojimų asociacijų laisvei, saviraiškos laisvei, taikių susirinkimų laisvei ir bendriau kalbant – dėl pilietinės visuomenės organizacijų, įskaitant socialinius partnerius, veiklos apribojimų.

²⁶ ES Reglamentas Nr. 230/2014, 10 straipsnis: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0230&from=LT>

Kalbant apie saviraiškos laisvę internete ir realiame gyvenime, 2015 m. ES daugiausia dėmesio skyrė 2014 m. ES gairių įgyvendinimui²⁷. Vesdama dialogus žmogaus teisių klausimais ES skleidė informaciją apie gairių priėmimą ir skatino trečiąsias valstybes imtis ryžtingų veiksmų, kad būtų užkirstas kelias smurtui bei bauginimui ir būtų geriau užtikrinama saugi aplinka žurnalistams ir kitiems žiniasklaidos subjektams. Kilus būtinybei, ES viešais pareiškimais smerkė išpuolius prieš žurnalistus ir tinklaraštininkus.

Siekdama puoselėti nuomonės ir saviraiškos laisvę bendradarbiaujant su pilietine visuomene ir kitais suinteresuotaisiais subjektais, ES dalyvavo Interneto vardų ir numerių paskyrimo korporacijos (ICANN) ir Interneto valdymo forumo (IGF) debatuose, taip pat Pasaulio aukščiausiojo lygio susitikimo informacinės visuomenės klausimais (WSIS) 10-ies metų peržiūros procese ir 2015 m. balandžio 15–16 d. Hagoje vykusioje Pasaulinėje kibernetinės erdvės konferencijoje. ES taip pat atidžiai stebėjo Laisvės internete koalicijos darbą.

2015 m. buvo priimtose Tarybos išvados dėl kibernetinio saugumo diplomatijos²⁸. Šiose išvadose ir 2014 m. priimtose Tarybos išvadose dėl interneto valdymo²⁹ atspindėta būtinybė apsaugoti žmogaus teises internete, įskaitant saviraiškos laisvę ir privatumo apsaugą, taip pat asmens duomenų apsaugą.

Gairės dėl saviraiškos laisvės taip pat propaguotos visose ES delegacijose, kad į gaires būtų atsižvelgta rengiant visas būsimas programas. Nauja delegacijų veiklai remti skirta programa (finansuojama EDŽTRP lėšomis ir numatoma pradėti 2016 m.) „ES parama žiniasklaidai ir saviraiškos laisvei demokratijos sąlygomis šalyse – bandymo pirmeivėse“ siekiama padėti tiek delegacijoms, tiek žiniasklaidos subjektams trečiosiose valstybėse šias gaires taikyti vykdam savo politiką ir veiksmus. Nauji projektai ir (arba) programos, finansuojami geografinių finansavimo priemonių lėšomis, buvo patvirtintos, pavyzdžiui, Jordanijoje, Senegale ir Tunise. Be to, 2014–2015 m. EDŽTRP lėšomis finansuoti keli projektai, vykdyti su gairėmis susijusiose srityse, tokie, kaip, pavyzdžiui, projektai Mianmare / Birmoje.

²⁷ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/142549.pdf (angl. k.)

²⁸ Dok. 6122/15: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6122-2015-INIT/lt/pdf>

²⁹ Dok. 16200/14: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16200-2014-INIT/lt/pdf>

ES taip pat įsipareigojusi asmenims užtikrinti aukštą asmens duomenų apsaugos lygį Europos Sąjungoje, taip pat puoselėti aukštus duomenų apsaugos standartus kartu su išorės partneriais. Kalbant apie ES teisinę sistemą, ES peržiūri ir griežtina Direktyvą 95/46/EB³⁰ dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo.

Per visus 2015 m. ES pastebėjo, kad atsiranda vis daugiau sunkumų ir kliūčių naudotis taikių susirinkimų laisve. Tai, pavyzdžiui, ir pernelyg didelės jėgos naudojimas palaikant tvarką demonstracijų metu ir per didelių baudų ir sankcijų taikymas už taikių protesto akcijų organizavimą be leidimo ar dalyvavimą tokiose akcijose. 2015 m. buvo padaryti keli vieši pareiškimai, kuriuose raginama gerbti teisę į taikias demonstracijas ir akcentuojama teisės į viešus protestus propagavimo svarba.

Vykdydama ES ir pilietinės visuomenės platesnio masto dialogą ir bendradarbiavimą, ES gruodžio 3–4 d. Briuselyje surengė **2015 m. ES ir NVO žmogaus teisių forumą**, kuriame dėmesys buvo skiriamas vien tik erdvės pilietinės visuomenės veiklai apsaugojimo ir skatinimo klausimui ir siekiama nustatyti būdus, kaip rasti politinius sprendimus, kad būtų panaikinta grėsmė, su kuria daugelyje šalių susiduria pilietinė visuomenė. Forume dalyvavo daugiau nei 230 dalyvių, daugiausia iš pilietinės visuomenės organizacijų iš viso pasaulio.

Savo kreipimesi vyriausioji įgaliotinė užsienio reikalams ir saugumo politikai ir Komisijos pirmininko pavaduotoja Federica Mogherini tvirtai parėmė žmogaus teisių srityje dirbančias nevyriausybinės organizacijas, pareikšdama dalyviams, kad „*pilietinei visuomenei tenka esminis vaidmuo ES užsienio politikos srityje. Ji ne tik atlieka vieną iš svarbiausių vaidmenų, bet taip pat yra ir viena iš pagrindinių varomųjų jėgų siekiant pokyčių visose visuomenėse demokratijos, gero valdymo, atsparumo, sanglaudos, pagrindinių žmogaus teisių skatinimo atžvilgiu.*“³¹ Be to, vyriausioji įgaliotinė paragino atnaujinti pastangas kovojant su mėginimais kontroliuoti pilietinės visuomenės veiklą daugelyje pasaulio šalių.

Tarp kitų kalbėjusiųjų buvo: JT specialusis pranešėjas teisės laisvai rinktis į taikius susirinkimus ir burtis į asociacijas klausimais Maina Kiai, JT specialusis pranešėjas žmogaus teisių gynėjų padėties

³⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=URISERV:114012>

³¹ Dok. 151204_01_en. Vyriausiosios įgaliotinės užsienio reikalams ir saugumo politikai ir Komisijos pirmininko pavaduotojos Federicos Mogherini kreipimasis ES ir NVO žmogaus teisių forumo (2015 m. gruodžio mėn.): http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/151204_01_en.htm (angl. k.)

klausimais Michelas Forstas, Amerikos šalių žmogaus teisių komisijos³² (IACHR/CIDH) vykdomasis sekretorius Emilio Álvarez Icaza Longoria, ES specialusis įgaliotinis žmogaus teisių klausimais Stavrosas Lambrinidis ir daug žmogaus teisių gynėjų. ES tvirtai remia JT specialiuosius pranešėjus, kurių veikla remiami žmogaus teisių gynėjai ir pilietinė visuomenė.

Europos Sąjunga pripažįsta nacionalinių žmogaus teisių institucijų, kaip žmogaus teisių gynėjų ir vystymosi skatintojų, vaidmens svarbą ir stiprina paramą joms tiek politiniu, tiek finansiniu požiūriu.

Parama nacionalinėms žmogaus teisių institucijoms yra naujojo ES veiksmų plano žmogaus teisių ir demokratijos srityje (2015–2019 m.) pirmojo tikslo pirmas veiksmas. Tai yra patvirtinimas, kad nacionalines žmogaus teisių institucijas ES laiko itin svarbiomis veikėjomis platesnėje žmogaus teisių sistemoje. Vietos subjektų atsakomybės skatinimas, įskaitant paramą viešosioms institucijoms (ES veiksmų plano 1 tikslas), taip pat reiškia partnerystės skatinimą, kadangi žmogaus teisės ir demokratija tvirtai įsišaknyti gali tik ten, kur esama stiprios atsakomybės vietos lygmeniu.

Vykdydamos nepriklausomą veiklą ir disponuodamos pakankamais finansiniais ir žmogiškaisiais ištekliais nacionalinės žmogaus teisių institucijos gali būti tikra jungiamąja grandimi, susiejančia, viena vertus, pilietinę visuomenę ir gyventojus su vyriausybėmis ir, kita vertus, nacionalines valdžios institucijas su regioninėmis / tarptautinėmis žmogaus teisių institucijomis.

Nacionalinės žmogaus teisių institucijos yra pagrindiniai suinteresuotieji subjektai tarptautinėje, regioninėse ir nacionalinėse žmogaus teisių sistemose ir yra esminis jų elementas. Nacionalinės žmogaus teisių institucijos, būdamos įgalios vykdyti stebėseną, rengti ataskaitas, nagrinėti skundus ir vykdyti patariamąją funkciją, atlieka svarbų vaidmenį puoselėjant tarptautinius žmogaus teisių standartus. Iš tiesų, jos atlieka vis svarbesnį vaidmenį siekiant, kad žmogaus teisės taptų tikrove šalyse, ir prisidedant prie vystymosi.

³² Amerikos šalių žmogaus teisių komisija (sutrumpintai – IACHR arba trimis kitomis oficialiosiomis kalbomis (ispanų, prancūzų ir portugalų) – CIDH, *Comisión Interamericana de los Derechos Humanos*, *Commission Interaméricaine des Droits de l'Homme*, *Comissão Interamericana de Direitos Humanos*).

Savo politinį įsipareigojimą ES papildė ir Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonės (EDŽTRP) lėšomis nacionalinėms žmogaus teisių institucijoms teikdama finansinę paramą. 2015 m. prasidėjo trejų metų trukmės tikslinė programa, skirta nacionalinių žmogaus teisių institucijų gebėjimų stiprinimui, ir ES įnašas į šią programą yra 5 mln. EUR. Programa siekiama ne tik remti nacionalinių žmogaus teisių institucijų gebėjimus, bet ir remti bendradarbiavimą su tokių institucijų regioniniais ir tarptautiniais tinklais. Dėmesys programoje sutelkiamas į šias keturias temines sritis: ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės, verslas ir žmogaus teisės, švietimas žmogaus teisių klausimais ir nacionalinių žmogaus teisių institucijų pagrindinių įgaliojimų stiprinimas.

Papildant veiklą ir siekiant didinti informuotumą apie ES įsipareigojimą remti nacionalines žmogaus teisių institucijas, EDŽTRP lėšomis buvo suteiktas finansavimas aukšto lygio susitikimui su nacionalinių žmogaus teisių institucijų atstovais, įvykusiam 2015 m. birželio 3–4 d. Briuselyje surengtų Europos vystymosi dienų metu. Dalyviai, kurių tarpe buvo beveik 100 įvairių nacionalinių žmogaus teisių institucijų ir jų regioninių tinklų atstovų, aptarė nacionalinių žmogaus teisių institucijų vaidmenį, potencialą ir joms išskylančius iššūkius vystymosi srityje, pirmiausia vykstant diskusijoms dėl Darbotvarkės iki 2030 m.

Per 2015 m. žmogaus teisių gynėjai toliau susidūrė su vyriausybių spaudimu įvairiose šalyse. Į trečiąsias valstybes komandiruoti ES pareigūnai toliau įgyvendino 2004 m. ES gaires dėl žmogaus teisių gynėjų³³, be kita ko, rengė reguliarius susitikimus su žmogaus teisių gynėjais ir stebėjo jų teismus, juos lankė kalėjimuose ir diskretiškai kėlė jų klausimą valdžios institucijose. Per 2015 m. žmogaus teisių gynėjų problemos ir klausimai buvo kelti žmogaus teisių dialoguose, pakomitečių posėdžiuose ir konsultacijose su 21 šalimi, o kai kurie įkalinti žmogaus teisių gynėjai buvo išlaisvinti po to, kai buvo iškeltas jų klausimas.

³³ <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/GuidelinesDefenders.pdf>

Per 2015 m. EDŽTRP neatidėliotinos pagalbos fondo lėšomis, skirtomis žmogaus teisių gynėjams, kuriems gresia pavojus, ES parama buvo suteikta daugiau kaip 160 **žmogaus teisių gynėjų** ir jų šeimų. Dotacijos buvo panaudotos sumokėti už teisines paslaugas, medicininę priežiūrą, saugos įrangos įrengimą, skubius perkėlimus ir įvairius kitus praktinius veiksmus, kuriais remiami žmogaus teisių gynėjai. Rugpjūčio mėn. buvo paskelbtas 5 milijonų EUR vertės EDŽTRP visuotinis kvietimas teikti paraiškas, kuriuo siekiama remti vietos lygiu dirbančius žmogaus teisių gynėjus ir ypatingą dėmesį skirti pačioms sudėtingiausiomis padėtimis bei atokiems regionams. Spalio 1 d. pradėjo veikti naujasis ES žmogaus teisių gynėjų mechanizmas „ProtectDefenders.eu“; iki 2015 m. pabaigos šio mechanizmo lėšomis parama buvo suteikta 85 žmogaus teisių gynėjams. ES specialusis įgaliotinis žmogaus teisių klausimais S. Lambrinidis mechanizmo veiklos pradžią paskelbė gruodžio 2 d.; mechanizmo lėšomis teikiama trumpalaikė, vidutinės trukmės laikotarpio ir ilgalaikė parama, įskaitant teisinę ir medicinos pagalbą; teismo procesų ir įkalinimo stebėseną; perkėlimą; teisių ir interesų gynimo veiklą; paramą nacionaliniams tinklams ir kovai su žmogaus teisių gynėjų veiklos apribojimais skirtų strategijų rengimą. Mechanizmą, kurio biudžetas siekia 15 milijonų EUR, valdo 12 nepriklausomų tarptautinių NVO konsorciumas, ir jis papildo kito pobūdžio EDŽTRP lėšomis nuolat teikiamą ir nekintančią paramą žmogaus teisių gynėjams.

Daugiašaliu lygmeniu ES dėjo pastangas siekdama remti pilietinę visuomenę įgalinančią aplinką, vykdydama plataus masto bendradarbiavimą su įvairiais regioniniais partneriais, įskaitant, pavyzdžiui Afrikos Sąjungą 2015 m. lapkričio mėn. surengtame ES ir Afrikos Sąjungos dialoge žmogaus teisių klausimais.

ES dalyvavo teminėje diskusijoje dėl susirinkimų ir asociacijų laisvės, kurią 2015 m. spalio 7–8 d. suorganizavo Europos Tarybos Ministrų Komitetas, taip pat bendrame seminare nuomonės bei saviraiškos laisvės ir laisvės jungtis į asociacijas ir taikius susirinkimus tema su Arabų Valstybių Lyga, kuris buvo surengtas 2015 m. balandžio mėn. Briuselyje ir kuriame daugiausia dėmesio skiriama tam, kaip geriausiai propaguoti šias teises laikantis tarptautinių standartų.

Atskiras seminaras „Pilietinės visuomenės ir Europos bei arabų šalių bendradarbiavimas siekiant JT darnaus vystymosi tikslų“ buvo surengtas Briuselyje kartu su Arabų Valstybių Lyga, siekiant išnagrinėti pilietinės visuomenės, kaip keičiančios jėgos siekiant darnaus vystymosi tikslų, potencialą. Pirmasis ES ir ASEAN politinis dialogas žmogaus teisių klausimais, kuris vyko Briuselyje ASEAN žmogaus teisių komisijų atstovų vienos savaitės vizito metu ir kuriam pirmininkavo ES specialusis įgaliotinis žmogaus teisių klausimais S. Lambrinidis, paskatino kalbėtis ir dalytis patirtimi apie veiklą, vykdomą kartu su šių dviejų regionų pilietinės visuomenės organizacijomis. ES toliau siekė užtikrinti, kad saviraiškos laisvė liktų svarbus JT darbotvarkės klausimas, aktyviai dirbdama visuose atitinkamuose daugiašaliuose forumuose ir remdama JT specialiojo pranešėjo teisės į nuomonės ir saviraiškos laisvę propagavimo ir apsaugos klausimais įgaliojimus ir glaudžiai bendradarbiaudama su panašius įgaliojimus turinčiais Afrikos Sąjungos (AS), Amerikos valstybių organizacijos (AVO), ESBO ir Islamo bendradarbiavimo organizacijos specialiaisiais pranešėjais. Ji remia naujai paskirto JT specialiojo pranešėjo teisės į privatumą klausimais įgaliojimus. ES pritarė JT Žmogaus teisių tarybos rezoliucijai dėl žurnalistų saugumo, JT Generalinės Asamblėjos rezoliucijoms dėl teisės į privatumą skaitmeniniame amžiuje, dėl žmogaus teisių ir interneto ir paskelbė bendrą deklaraciją dėl teisės į saviraiškos laisvę, įskaitant kūrybinę ir meninę saviraišką, patvirtinimo.

Kalbant apie žmogaus teisių gynėjus, ES 70-oje JT Generalinės Asamblėjos sesijoje pritarė atitinkamai rezoliucijai. Vasario mėn. vykstant Žmogaus teisių tarybos 28-ai sesijai, ES, bendradarbiaudama su Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuru ir Brazilija, Korėjos Respublika bei Tunisu, pradėjo socialinės žiniasklaidos viešą kampaniją „**#idefend**“. Žmogaus teisių gynėjų padėtis buvo aptariama keliuose ES pareiškimuose, pateiktuose daugiašaliuose forumuose, įskaitant Žmogaus teisių tarybą ir ESBO nuolatinę tarybą; be to, ES surengė papildomą renginį žmogaus teisių gynėjų klausimais ESBO žmogiškosios dimensijos įgyvendinimo susitikimo Varšuvoje metu.

Kampanija „#idefend“

28-os Žmogaus teisių tarybos sesijos metu Europos Sąjunga, bendradarbiaudama su Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuru ir nuolatinėmis Brazilijos, Korėjos Respublikos ir Tuniso atstovybėmis Jungtinių Tautų Organizacijoje Ženevoje pradėjo viešą kampaniją, skirtą paremti žmogaus teisių gynėjų darbą visame pasaulyje ir pareikšti jiems solidarumą. Kampanija „#idefend“ siekta didinti visuomenės informuotumą ne tik apie vertingą pilietinės visuomenės veikėjų indėlį propaguojant ir saugant žmogaus teises visame pasaulyje, bet ir apie jiems gresiančius pavojus. Prie kampanijos prisijungė ir jai pritarė daugiau kaip 500 dalyvių Žmogaus teisių taryboje. Daug ministrų, tarptautinių organizacijų vadovų ir ambasadorių nusifotografavo kampanijos fotokabinoje, o žmonės iš viso pasaulio paskelbė savo nuotraukas socialinėje žiniasklaidoje, „Facebook“ ir „Twitter“ naudodami saitą #idefend.

Religijos ar tikėjimo laisvė

Daug kur pasaulyje kėsinama į religijos laisvę. Religinėms mažumoms priklausantys asmenys yra persekiojami, ir jie yra priversti bėgti iš amžiais jų gyventų kraštų. „ISIL/Da'esh“ ir kitų Sirijoje ir Irake veikiančių teroristinių grupių įvykdyti žmogaus teisių pažeidimai buvo ypač žiaurūs ir itin plačiai vykdomi, todėl ES juos besąlygiškai pasmerkė.

Šiame kontekste 2013 m. ES religijos ar tikėjimo laisvės gairių įgyvendinimas tebebuvo vienas iš prioritetų 2015 m. Visapusiškai pasinaudojant šiomis gairėmis buvo padaryta daugybė pareiškimų ir pareikšta raginimų, siekiant priminti valstybėms apie jų svarbiausią pareigą nuo diskriminacijos, smurto ir kitų žmogaus teisių pažeidimų apsaugoti visus, ypač religinėms mažumoms priklausančius asmenis. Religijos ar tikėjimo laisvės klausimas buvo nuolat keliamas su daugeliu partnerių įvairiuose politinio dialogo lygmenyse, įskaitant dialogus ir konsultacijas žmogaus teisių klausimais. ES taip pat veikė darydama viešus pareiškimus ir vykdydama diskrečią diplomatinę veiklą dėl atskirų atvejų, pavyzdžiui, Pakistano teisme šventvagyste apkaltintos krikščionės Asia Bibi atveju.

Daugiašaliuose forumuose – tiek Žmogaus teisių taryboje, tiek Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje (JTGA) – ES pateikė religijos ar tikėjimo laisvės srities iniciatyvas. Kovo mėn. vykusioje 28-oje ŽTT sesijoje ES iniciatyva parengta rezoliucija dėl religijos ar tikėjimo laisvės buvo priimta bendru sutarimu. Rezoliucijoje buvo pateikta nuoroda į specialiojo pranešėjo religijos ar tikėjimo klausimais ataskaitą dėl būtinybės kovoti su kolektyvinės religinės neapykantos apraiškomis. Buvo patvirtinta nedviprasmiškai formuluojama teisė „neturėti“ religijos, pirmą kartą paminėta 2013 m. rezoliucijoje. 28-os Žmogaus teisių tarybos sesijos metu ES delegacija Ženevoje surengė papildomą renginį, į kurį buvo pakviestas specialusis pranešėjas religijos ar tikėjimo klausimais, siekiant išnagrinėti, kaip kovoti su religine neapykanta remiantis dabartine tarptautine žmogaus teisių sistema.

70-oje JT GA sesijoje ES iniciatyva parengta rezoliucija dėl religijos ar tikėjimo laisvės taip pat buvo priimta bendru sutarimu. ES pasiekė savo pagrindinį tikslą – sutelkti dėmesį į viso pasaulio religinėms bendruomenėms ir mažumoms priklausančių žmonių apsaugą, – užtikrinusi, kad būtų įtraukta konkreti nuoroda į religinį ekstremizmą, kuris daro poveikį asmenų teisėms, taip pat raginimas valstybėms deramai apsaugoti asmenis ir bendruomenes, kuriems kyla smurtinių išpuolių dėl jų religijos ar tikėjimo grėsmė.

ES toliau dirbo kartu su Islamo bendradarbiavimo organizacija dėl Rezoliucijos 16/18³⁴ įgyvendinimo, ir jai buvo atstovaujama 2015 m. birželio mėn. Džidoje vykusiame 5-ajame Stambulo proceso susitikime.

Kalbant apie ES finansines priemones, 2015 m. Azijoje, Eurazijoje ir Artimuosiuose Rytuose buvo toliau įgyvendinami pagal 2013 m. EDŽTRP visuotinį kvietimą teikti paraiškas dėl kovos su diskriminacija atrinkti su religijos ar tikėjimo laisve susiję projektai. Be to, tam tikriems rezervo sąrašuose esantiems projektams buvo skirtas papildomas finansavimas religijos ar tikėjimo laisvės sričiai, ir bendra EDŽTRP paramos religijos ar tikėjimo laisvės propagavimui suma sudarė daugiau kaip 11 mln. EUR. Ši priemonė dabar apima su religijos ar tikėjimo laisve susijusią veiklą visuose pasaulio regionuose.

³⁴ „Kova su nepakantumu asmenų religijai ar tikėjimui pagrįsta netolerancija, neigiamų stereotipų kūrimu ir stigmatizavimu, diskriminavimu, smurto kurstymu ir smurtavimu prieš asmenis dėl religijos ar tikėjimo“.

Parama demokratijai ir rinkimams

Žmogaus teisės ir demokratija yra sritys, kurios sustiprina viena kitą. Nors demokratijos būna įvairios, visomis jomis siekiama įgyvendinti žmogaus teises, ar tai būtų politinės ir pilietinės, ar kultūrinės, ekonominės ir socialinės teisės. Didėjant problemoms, su kuriomis šiandieniniame pasaulyje susiduria demokratijos, o kai kuriems nedemokratiniais režimams susivienijus ir pradėjus aktyviau bendradarbiauti, 2015 m. ES išplėtojo ir sustiprino savo veiklą paramos demokratijai srityje, remdamasi tuo, kad tai yra vienas iš ES sutartyje įtvirtintų tikslų. Be ES darbo rinkimų stebėjimo srityje, kurioje ji šiandien yra viena iš pagrindinių ir patikimų veikėjų, ES taip pat parengė savo bendrą paramos demokratijai politiką, skirtą politiniams procesams ir institucijoms, kurios gali įtvirtinti ir užtikrinti pagarbą žmogaus teisėms.

Rinkimai yra demokratinių sistemų pagrindas. Patikimai vykdydama **rinkimų stebėjimo misijas** ES tapo viena iš pagrindinių veikėjų šioje srityje; misijos griežtai taiko aukštus sąžiningumo ir nepriklausomumo standartus, vadovaudamosi Tarptautinėms rinkimų stebėjimo misijoms taikomų principų deklaracija, kurioje nustatyti pavyzdiniai rinkimų stebėjimo standartai. 2015 m. pažymėtas šios deklaracijos 10-metis. ES toliau glaudžiai bendradarbiavo su visomis tarptautinėmis stebėtojų grupėmis, įsipareigojusioms atsakingai įgyvendinti Tarptautinėms rinkimų stebėjimo misijoms taikomų principų deklaraciją.

ES rinkimų stebėjimo misijos yra nepriklausomos misijos, kurioms vadovauja vyriausiasis stebėtojas, ir dažniausiai tai būna Europos Parlamento narys. Visos ES institucijos glaudžiai bendradarbiauja visų įvairių proceso etapų metu, siekdamos demokratines vertybes propaguoti visame pasaulyje. Rinkimų stebėjimo misijos rekomendacijos yra itin svarbios, kad būtų įtraukiami visi suinteresuotieji subjektai siekiant patobulinti būsimų rinkimų procesus, ir ES dar tvirčiau įsipareigojo kruopščiai stebėti pažangą įgyvendinant ne tik rinkimų stebėjimo misijų, bet ir Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) / Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro (DIŽTT)³⁵ rekomendacijas. Dabar politiniuose dialoguose su šalimis partnerėmis yra nuolat remiamasi rinkimų stebėjimo misijų rekomendacijomis, ir jomis prisidedama formuojant ES pagalbą rengiant rinkimus. Naujajame ES Veiksmų plane žmogaus teisių ir demokratijos srityje toliau akcentuojama, kad reikia įtvirtinti geriausią praktiką, kad būtų užtikrinta veiksminga tolesnė veikla, susijusi su ES rinkimų stebėjimo misijomis.

³⁵ ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuras.

Per 2015 m. ES toliau rėmė rinkimų procesus visame pasaulyje, siūsdama rinkimų stebėjimo misijas ir rinkimų ekspertų misijas, taip pat teikdama techninę pagalbą ir finansinę paramą rinkimų valdymo organams bei vietos stebėtojams. 2015 m. rinkimų stebėjimo misijos buvo vykdomos Nigerijoje, Burundyje (misija atšaukta, nes nebuvo būtiniausių sąlygų, kad vyktų patikimi rinkimai), Šri Lankoje, Haityje (vis dar vykdoma), Mianmare / Birmoje, Gvinėjos Konakryje, Tanzanijoje (laikinas perkėlimas į Europą dėl politinės aklavietės Zanzibare) ir Burkina Faso. Be to, rinkimų ekspertų misijos buvo vykdomos Togo, Tanzanijoje, Dramblio Kaulo Krante, Gvatemaloje, Egipte ir Maroke (vietos rinkimai). Galiausiai, bet ne mažiau svarbu pabrėžti, kad su rinkimais susijusios porinkiminės misijos buvo vykdomos Kambodžoje, Paragvajuje ir Hondūre.

ES, siekdama nuosekliau dirbti demokratijos srityje, tęsė **bandomąjį paramos demokratijai projektą**. Nemažai ES delegacijų kartu su vietoje esančiais valstybių narių atstovais sustiprino bendromis jėgomis atliekamą demokratijos problemų, su kuriomis susiduria jų šalys partnerės, analizę. Buvo išskirtos darbo sritys, kuriose, siekiant demokratinų reformų, būtų galima veiksmingai ir atsižvelgiant į konkrečius poreikius bendradarbiauti su šalimi partnere. 2016 m. bus rengiami veiksmų planai demokratijos srityje.

Bandomasis projektas parodė, kad reikia plėsti ES paramą demokratinėms institucijoms, sutelkiant dėmesį į valstybės institucijų ir piliečių sąveiką, remiant teisės aktų leidėjus, stiprinant politinių partijų ir piliečių ryšį, remiant vietos demokratiją, taip pat aprėpiant tradicinius subjektus, kuriems tenka tam tikras vaidmuo stiprinant demokratiją. Bandomasis projektas taip pat paskatino labiau tarpusavyje sieti demokratijos analizę, konkrečioms šalims skirtų žmogaus teisių srities strategijas ir pilietinės visuomenės veiksmų planus.

ES veiksmų plane žmogaus teisių ir demokratijos srityje ES įpareigojama stipriau remti daugiapartines sistemas ir jose esančias politines partijas, parlamentus, siekiant išplėsti politinę erdvę, ir stiprinti rinkimų stebėjimo misijų ir platesnio masto paramos demokratijai darbotvarkės ryšį. Šio tikslo siekti padeda sistemingiau įgyvendinamos rinkimų stebėjimo misijų rekomendacijos, įskaitant pagalbą rengiant rinkimus.

Europos demokratijos fondas, kuris 2015 m. baigia savo pirmą 3 metų veiklos ciklą, atlieka svarbų papildomąjį vaidmenį. Šis fondas, Tarybos sprendimu inicijuotas 2012 m., veikia nepriklausomai nuo ES, tačiau papildo kitas ES priemones. Europos demokratijos fondas daugiausia dėmesio skiria permainų procesams ir remia subjektus, kurių neįmanoma pasiekti kitais būdais, ypač Europos kaimynystėje ir už jos ribų esančias šalis. 2014 m. gruodžio mėn. valdyba pritarė Europos demokratijos fondo veiklos išplėtimui, apimant „kaimyninių šalių kaimynines šalis“, numatant 15 % Fondo biudžeto siekiančią viršutinę ribą. 2015 m. buvo suteikta nemažai dotacijų veiklai Rusijoje ir kai kuriose Vidurinės Azijos šalyse. Europos demokratijos fondo tiesioginė parama tikslinėms grupėms finansuojama pasitelkiant papildomus išteklius, gaunamus iš savanoriškų įnašų, teikiamų jų valstybių narių ir kitų suinteresuotųjų subjektų, pavyzdžiui, privačių fondų ir pan. 2015 m. birželio mėn. Komisija nusprendė dėl kito 12 mln. EUR vertės įnašo Fondo veiklos sąnaudoms 2015–2018 m. laikotarpiu.

Mirties bausmė

Nors 2015 m. mirties bausmę išlaikyti norinčiose šalyse smarkiai padidėjo mirties bausmių vykdymo atvejų, šalių, kuriose mirties bausmė panaikinta, dalis vis dar sudaro aiškią pasaulio daugumą. Faktiškai 101 šalis yra visiškai panaikinusi mirties bausmę. Kitos 33 šalys mirties bausmę yra panaikinusios praktiškai – tai reiškia, kad bent per 10 metų jose nebuvo įvykdyta nė vienos mirties bausmės ir jos seniai laikosi politikos, kad mirties bausmė nebūtų vykdoma.

Per visus 2015 m. ES toliau tvirtino, kad prieštarauja **mirties bausmei**, ir siekdama, kad ji būtų panaikinta visame pasaulyje, naudojosi visomis turimomis diplomatinėmis priemonėmis. Mirties bausmės ir kankinimo klausimai tebėra itin svarbūs Veiksmų plano žmogaus teisių ir demokratijos srityje prioritetai, kuriuos šiame plane raginama visapusiškai įtraukti į visus ES paramos, skirtos šalims partnerėms ir pilietinės visuomenės organizacijoms, veiksmus. 2015 m. EDŽTRP visuotiniame kvietime teikti paraiškas buvo numatytas specialus paketas pilietinės visuomenės projektams, kuriais kovojama su mirties bausmės taikymu, remti.

Mirties bausmės klausimas buvo nuolat keliamas mirties bausmę išlaikyti norinčioms šalims ir buvo įtrauktas į politinių dialogų arba žmogaus teisių klausimams skirtų dialogų darbotvarkes. ES viešuose pareiškimuose apgailestavo, kad mirties bausmė toliau taikoma įvairiose pasaulio vietose: ypač daug dėmesio buvo skiriama Iranui, Irakui, Saudo Arabijai, Pakistanui, Baltarusijai, Egiptui, Japonijai, Indonezijai, Singapūrai, Kinijai, Vietnamui, Taivanui ir JAV, tačiau buvo daromi ir su daugeliu kitų šalių susiję pareiškimai ir demaršai, remiantis tarptautinėje teisėje ir ES gairėse dėl mirties bausmės nustatytais būtiniausiais standartais. ES itin pabrėžė tai, kad tų būtiniausių standartų nesilaikoma, akcentuodama, kad nepriimtina tai, kad mirties bausmė taikoma nepilnamečiams, protinę negalią turintiems asmenims ir ji skiriama už tokius nusikaltimus, kurie nėra patys sunkiausi, pavyzdžiui, su narkotikais susiję nusikaltimai.

ES toliau aktyviai rėmė Afrikos Sąjungos pastangas siekiant priimti Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartijos papildomą protokolą dėl mirties bausmės panaikinimo, kaip patvirtinta naujausiame lapkričio 24 d. įvykusiame ES ir Afrikos Sąjungos dialoge žmogaus teisių klausimais. Be to, ES laikosi regioninio požiūrio siekdama remti regionų ir vietos suinteresuotuosius subjektus, įsitraukusius į su mirties bausme susijusią veiklą Pietryčių Azijoje. Ji taip pat palankiai įvertino mirties bausmės panaikinimą Fidžyje, Suriname, Mongolijoje ir JAV Nebraskos valstijoje.

Spalio 10 d., pažymėdamos Europos kovos su mirties bausme dieną ir Pasaulinę kovos su mirties bausme dieną, ES ir Europos Taryba paskelbė bendrą pareiškimą, kuriuo dar kartą patvirtino, kad jos jokiais aplinkybėmis nepitaria mirties bausmės taikymui, ir priminė savo įsipareigojimą siekti, kad mirties bausmė būtų panaikinta visame pasaulyje. Be to, daug ES delegacijų šią svarbią datą minėjo organizuodamos įvairius renginius, pavyzdžiui, diskusijas, konferencijas ir kitą visuomenės informavimo veiklą.

ES toliau reiškė savo nepritariamą mirties bausmei visuose atitinkamuose daugiašaliuose forumuose, visų pirma JT, ESBO ir Europos Taryboje, remdamasi sėkme priimant JT GA rezoliuciją 69 dėl mirties bausmės taikymo moratoriumo³⁶ – už ją balsuojančiųjų buvo kaip niekada daug. ES specialiojo įgaliotinio žmogaus teisių klausimais Stavroso Lambrinidžio kalba 2015 m. kovo mėn. įvykusiame forumo mirties bausmės klausimu, kuris Žmogaus teisių taryboje organizuojamas kartą per du metus, prisidėjo didinant ES darbo kovojant su mirties bausmės panaikinimu vaidmenį ir reikšmę. ES taip pat aktyviai dalyvavo bendromis OHCHR, Italijos, Prancūzijos, Argentinos ir Fidžio pastangomis organizuotame JT Generalinės Asamblėjos aukšto lygio ministrų susitikime „Mirties bausmės atsisakymas“ (2015 m. rugsėjo 29 d., Niujorkas).

Kankinimas ir kitoks netinkamas elgesys

Pranešimai apie priverstinius dingimus, savavališkus sulaikymus ir netinkamą elgesį su migrantais, taip pat kiti pranešimai iš viso pasaulio aiškiai parodė, kad toliau kankinama ir netinkamai elgiamasi, ir kad šias problemas reikia spręsti ne tik įprastinėje kalėjimo aplinkoje. Atsižvelgdama į tai, ES ir ypač ES specialusis įgaliotinis žmogaus teisių klausimais Stavrosas Lambrinidis nuolat kėlė šį klausimą vizitų ir dialogų žmogaus teisių klausimais su trečiosiomis valstybėmis metu, skatindamas jas ratifikuoti ir įgyvendinti JT konvenciją prieš kankinimą ir jos fakultatyvų protokolą, ir suvienyti pastangas skatinti visuotinį ratifikavimą. ES paragino šalis užtikrinti, kad už kankinimą būtų baudžiama pagal įstatymą ir tinkamai persekiojama baudžiamąja tvarka, aukoms būtų atlyginta už patirtą žalą ir būtų laikomasi tarptautinių stebėsenos mechanizmų pateiktų rekomendacijų. ES taip pat sprendė priverstinių dingimų ir slapto kalinimo klausimus. Šių dialogų metu ES pasiūlė konkrečių būdų (įskaitant finansinę paramą), kaip būtų galima padėti šalims, siekiančioms panaikinti kankinimą ir netinkamą elgesį, atsižvelgiant į jų poreikius.

³⁶ JT Generalinės Asamblėjos rezoliucija A/RES/69/186:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/186 (angl. k.)

ES veiksmų plane žmogaus teisių ir demokratijos srityje pabrėžiama, kad šį klausimą reikia spręsti visapusiškai; apsaugos priemonės integruoti į tokią ES veiklą kaip kova su terorizmu ir krizių valdymas; nagrinėti mirties bausmės, priverstinių dingimų, savavališko sulaikymo ir kalinimo ryšius; taip pat imtis bendrų veiksmų su tarptautinėmis ir regioninėmis organizacijomis bei pilietinės visuomenės organizacijomis, be kita ko, su 10 metų pasaulinės iniciatyvos (Konvencijos prieš kankinimą iniciatyva) dalyvėmis, kad iki 2024 m. būtų visuotinai ratifikuota ir įgyvendinta JT konvencija prieš kankinimą.

Teikdama dvišalę paramą ES atsižvelgia į poreikį vykdyti teisminių institucijų reformą, kuria keliose šalyse siekiama užtikrinti nepriklausomą teisingumo sektorių, teisę kreiptis į teismą ir geresnes kalinimo sąlygas. Parama teikiama policijos pareigūnų ir visų kitų su baudžiamosios teisės sistema susijusių darbuotojų mokymui žmogaus teisių klausimais ir apie tai, kaip nustatyti ir pranešti apie įtariamus kankinimo atvejus.

Ne vienas pagal EDŽTRP remiamas projektas yra skirtas kankinimo ir kitokio netinkamo elgesio prevencijai ir šio elgesio aukų rehabilitacijai. Dviem EDŽTRP lėšomis finansuojamais projektais, pagal kuriuos stiprinami pajėgumai ir keičiamasi geriausia praktika, padedama daugiau kaip 60 nacionalinių žmogaus teisių institucijų Afrikoje ir Azijoje deramai atlikti jų svarbų vidaus vaidmenį kovojant su kankinimu ir netinkamu elgesiu. Kitas projektas, apimantis Aziją, Kaukazo šalis, Artimuosius Rytus, Amerikos žemynus ir ES, propaguoja griežtesnę kankinimo technologijų tiekimo ir naudojimo kontrolę ir skatina suinteresuotas vyriausybes rengti veiksmingą nacionalinę politiką, procedūras bei įstatymus, kad būtų kontroliuojama prekyba kankinimo technologijomis, jų naudojimas ir atskaitomybė už jas. Kitos ES finansavimu sprendžiamų problemų sritys yra sąlygų kalėjimuose gerinimas, informuotumo apie konkrečius poreikius siekiant apsaugoti pažeidžiamas grupes didinimas, parama jaunimo sulaikymo alternatyvoms, galimybių kankinimo aukoms būti išgirstoms sudarymas, visuomenės informuotumo didinimas ir nusikaltėlių atskaitomybės užtikrinimas.

ES bendradarbiauja su Europos Taryba užtikrinant paramą kelių šalių baudžiamosioms sistemoms ir gabumų stiprinimą jose, pavyzdžiui, vykdoma ilgalaikė mokymo programa, skirta kalėjimų darbuotojams Gruzijoje.

Be finansinės paramos delegacijos taip pat organizavo renginius, kad padidintų informuotumą apie tai, kaip svarbu kovoti su kankinimu.

ES produktyviai bendradarbiauja su kovos su kankinimu srityje aktyviai veikiančiomis pilietinės visuomenės organizacijomis. 2015 m. ES institucijų ir valstybių narių darbuotojams buvo surengtas mokymas, kuriame pilietinės visuomenės organizacijos³⁷ ir JT specialus fondas surengė sesijas apie kankinimo prevenciją, stebėseną, aukų rehabilitaciją ir aktyvesnio JT ir ES bendradarbiavimo galimybes. ES atstovai taip pat dalyvavo lapkričio mėn. Ženevoje įvykusiame pasikeitime nuomonėmis su JT komitetu prieš kankinimą ir pilietine visuomene, kurį inicijavo FIACAT³⁸. Tai buvo puiki proga suvienyti mūsų bendras pastangas spręsti kankinimo ir netinkamo elgesio problemą.

Gruodžio mėn. išvados³⁹ Taryba dar kartą nurodė kovos su kankinimu ir kitokiu netinkamu elgesiu prioritetą ir palankiai įvertino Audito Rūmų iš esmės teigiamą specialiąją ataskaitą „ES parama kovai su kankinimu ir už mirties bausmės panaikinimą“.

Kova su diskriminacija

Lyčių lygybė yra viena iš esminių Europos vertybių, įtvirtinta ES teisinėje ir politinėje sistemoje. ES itin aktyviai vykde veiklą, kad 2015 m. būtų pažymėti kaip itin svarbūs metai lyčių lygybės ir moterų įgalėjimo srityje. Ataskaitiniu laikotarpiu sritys, kurioms ES teikė prioritetą, buvo, be kita ko, šios: moterų politinis dalyvavimas ir ekonominis įgalėjimas, iniciatyvos kovojant su smurtu lyties pagrindu ir žalingomis praktikomis (moterų lytinių organų žalojimu ir (arba) apipjaustymu, vaikų, ankstyvomis bei priverstinėmis santuokomis, moterų žudymu dėl lyties), veiksmai siekiant nutraukti seksualinį smurtą konfliktų metu, JT Saugumo Tarybos rezoliucijos 1325 (JT ST rezoliucija 1325) dėl moterų, taikos ir saugumo įgyvendinimas, derybos dėl naujos vystymosi darbotvarkės ir lyčių aspekto integravimas į smurtinio ekstremizmo prevencijos ir kovos su juo politiką bei praktiką.

³⁷ Organizacija „Amnesty International“, Kankinimo prevencijos asociacija (APT), Tarptautinė krikščionių akcijos už kankinimo panaikinimą federacija (FIACAT), Tarptautinė kankinimo aukų rehabilitacijos taryba (IRCT), Pasaulinė kovos su kankinimu organizacija (OMCT).

³⁸ Tarptautinė krikščionių akcijos už kankinimo panaikinimą federacija (FIACAT) yra tarptautinė nevyriausybinė žmogaus teisių gynimo organizacija, kurios tikslas – kovoti už kankinimo ir mirties bausmės panaikinimą.

³⁹ 2015 m. gruodžio mėn. Tarybos išvados, dok. 14640/15:
<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14640-2015-INIT/lt/pdf>

JT ST rezoliucijos 1325 dėl moterų, taikos ir saugumo peržiūra aukštu lygiu sutapo su Pekino deklaracijos ir veiksmų platformos 20-osiomis metinėmis ir peržiūra. Lyčių lygybės darbotvarkės rengėjams, kurių lyderė yra ES, tai buvo proga – be kita ko, Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. priėmimo ir kartu vykdomos JT taikos palaikymo operacijų peržiūros ir taikos stiprinimo struktūros kontekste – siekti valstybių ir tarptautinių organizacijų įsipareigojimų atnaujinimo; patobulinti įgyvendinimo metodus, kad lyčių lygybės tikslas būtų pasiektas geriau ir greičiau; ir tinkamai įtvirtinti lyčių aspektą tarptautinėje taikos, saugumo ir vystymosi struktūroje.

Vyriausioji įgaliotinė ir Komisijos pirmininko pavaduotoja F. Mogherini dalyvavo JT Moterų padėties komisijos 59-os sesijos aukšto lygio atidaryme. Toje sesijoje buvo vedamos derybos dėl politinės deklaracijos Pekino deklaracijos ir veiksmų platformos 20-ųjų metinių proga ir ji buvo priimta išimties tvarka. Sesijoje dalyvavo ir ES specialusis įgaliotinis žmogaus teisių klausimais Stavrosas Lambrinidis – jis kalbėjo ES vardu vienoje iš ministrų apskritojo stalo diskusijų ir keliuose papildomuose renginiuose. Rugsėjo 27 d. Niujorke įvykusiame pasaulio vadovų susitikime dėl lyčių lygybės ir moterų įgalėjimo Europos Sąjunga, kuriai atstovavo Europos Komisijos pirmininko pirmasis pavaduotojas F. Timmermansas, įsipareigojo skatinti moterų ekonominę nepriklausomybę ir kovoti su prieš moteris nukreiptu smurtu užtikrinant prevenciją, apsaugą ir nusikaltėlių traukimą baudžiamojon atsakomybėn. ES taip pat įsipareigojo įtraukti plataus masto lyčių aspektą į Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m. – tiek kaip atskirą tikslą, tiek integruojant jį į kitus tikslus ir uždavinius. JT Saugumo Tarybos atvirų diskusijų aukšto lygio sesijoje, skirtoje pažymėti 15-as JT ST rezoliucijos 1325 metines, ES įsipareigojo per ateinančius 7 metus skirti daugiau kaip 100 mln. EUR lyčių lygybės ir moterų bei mergaičių įgalinimo projektams.

2015 m. ES priėmė šiuos politinius dokumentus, kuriuose lyčių lygybė ir moterų įgalinimas išorės santykiuose į darbotvarkę įtraukti kaip labai svarbūs klausimai: ES veiksmų planą žmogaus teisių ir demokratijos srityje; Veiksmų planą žmogaus teisių ir demokratijos srityje, 2016–2020 m. lyčių lygybės veiksmų planą, kuriame išdėstytas išsamus veiksmų siekiant pagerinti moterų padėtį lygių teisių ir įgalėjimo srityje sąrašas, ir dokumentą „Strateginė veikla siekiant lyčių lygybės 2016–2019 m.“, kuriuo propaguojama lyčių lygybė ir moterų teisės visame pasaulyje.

2015 m. rugsėjo mėn. vyriausioji įgaliotinė ir Komisijos pirmininko pavaduotoja Federica Mogherini paskyrė ambasadorę Marą Marinaki pirmą kartą sukurtoms EIVT pagrindinio patarėjo lyčių ir JT ST rezoliucijos 1325 dėl moterų, taikos ir saugumo įgyvendinimo klausimais pareigoms.

Milijonai **vaikų** visame pasaulyje toliau kenčia nuo visų formų smurto, įskaitant karo ir jo baisumų pasekmes bei naštą, diskriminaciją ir skurdą. Nuolat pažeidžiamos vaikų migrantų, vaikų pabėgėlių ir vaikų persikėlėlių teisės. Jie negali naudotis savo teise į mokslą ir jų atveju gresia didesnis smurto, dingimo be žinios pavojus arba pavojus tapti prekybos žmonėmis auka. Dėl krizės prieglobsčio ir vaikų apsaugos sistemos patiria itin didelį spaudimą, arba dėl to padidėjo esamos sistemos spragos.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija tarptautinė bendruomenė prisiėmė svarbų įsipareigojimą gerbti visų vaikų teises. Ši konvencija yra žmogaus teisių konvencija, kurią ratifikavo daugiausia šalių (196 šalys). 2015 m. dialoguose žmogaus teisių klausimais, pakomitečiuose ir neformaliose žmogaus teisių gynimo grupėse su trečiosiomis valstybėmis ES primindavo konvencijos šalių įsipareigojimą įgyvendinti konvencijos nuostatas ir palankiai įvertino tai, kad konvenciją ratifikavo Pietų Sudanas ir Somalis.

ES tvirtai rėmė tai, kad į Darbotvarę iki 2030 m. būtų įtrauktas 8.7 tikslas, kuriuo siekiama panaikinti priverstinį darbą, šiuolaikinę vergovę bei prekybą žmonėmis ir užtikrinti, kad būtų uždraustas ir panaikintas visų formų nepriimtinas vaikų darbas, įskaitant vaikų kareivių verbavimą ir naudojimą, taip pat iki 2025 m. panaikinti visų formų vaikų darbą, ir 16.2 tikslas, kuriuo siekiama panaikinti vaikų prievartą, išnaudojimą, prekybą vaikais ir prieš vaikus nukreiptą visų formų smurtą ir kankinimą. 2015 m. ES vykdė išsamias parengiamąsias konsultacijas su vaikų srityje veiklą vykdančiomis NVO, JT organais ir kitomis tarptautinėmis organizacijomis dėl naujajame ES veiksmų plane žmogaus teisių ir demokratijos srityje numatytų veiksmų siekiant sustiprinti vaikų apsaugos sistemas trečiosiose valstybėse masto.

ES įsipareigojimas panaikinti visų formų smurtą prieš vaikus atspindėtas ir 2015 m. rugsėjo mėn. pradėtoje pasaulinio masto diplomatinėje informavimo kampanijoje dėl visų formų smurto prieš vaikus ir moteris panaikinimo ir taip pat dėl vaikų, ankstyvų bei priverstinių santuokų ir moterų lytinių organų žalojimo ir (arba) apipjaustymo panaikinimo. Visoms ES delegacijoms buvo nurodyta vykdyti veiksmus jų pasirinktose prioritetinėse srityse ir iki 2015 m. gruodžio mėn. pateikti ataskaitas.

ES toliau rėmė kampaniją „Vaikai, ne kareiviai“, kurią 2014 m. kartu inicijavo JT generalinio sekretoriaus specialioji įgaliotinė **vaikų ir ginkluotų konfliktų** klausimais bei UNICEF ir kuria siekiama iki 2016 m. nutraukti vyriausybinių ginkluotųjų pajėgų vykdomą vaikų verbavimą ir naudojimą. Nepaisant pagilėjusio konflikto ir padidėjusių su saugumu susijusių problemų kai kuriose kampanijoje dalyvaujančiose šalyse 2015 m., iki šiol pasiektas kampanijos rezultatas – paleisti tūkstančiai buvusių vaikų kareivių, o kelios vyriausybės įrodė esančios aiškiai įsipareigojusios ir yra padariusios pagirtiną pažangą. Be to, rugpjūčio mėn. Komisija paskelbė kvietimą teikti paraiškas, kur daugiausia remiami projektai, skirti su ginkluotomis grupuotėmis bei gaujomis susijusiems ir ginkluoto smurto paveiktiems vaikams.

Nekalbant apie kitas priemones, Vystomojo bendradarbiavimo priemonės⁴⁰ 2014–2020 m. Visuotinių viešųjų gėrybių ir uždavinių (VVGU) programa⁴¹ siekiama kovoti su visų formų vaikų darbu ir remti strategijas ir veiksmus, skirtus su vaikais susijusioms konkrečioms problemoms ir uždaviniams spręsti. 2015 m. pabaigoje Europos Komisija užsakė pagrindinių ES veiksmų pagal įvairias priemones įvertinimo tyrimą, kad galėtų pasiūlyti veiksmingų priemonių būsimiems veiksams, skirtiems vaikų darbo ir priverstinio darbo problemai spręsti ES tarptautinio bendradarbiavimo ir vystymosi srityje.

Per visus 2015 m. ES ir toliau akcentavo ES ir UNICEF išleistą Vaiko teisių priemonių rinkinį „Vaiko teisių aspekto integravimas į vystomąjį bendradarbiavimą“. ES delegacijos darbuotojams, vietos valdžios institucijoms ir pilietinės visuomenės organizacijoms buvo surengtas mokymas vaiko teisių klausimais, bendradarbiaujant su Vokietijos bendradarbiavimo agentūra (GiZ).

⁴⁰ https://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/dci_en.htm_en

⁴¹ II priedas. Vystomojo bendradarbiavimo priemonės (VBP) Visuotinių viešųjų gėrybių ir uždavinių programa. 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 233/2014, kuriuo nustatoma vystomojo bendradarbiavimo finansavimo priemonė 2014–2020 m. laikotarpiui:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0233&from=LT>

ES toliau skyrė daugiau lėšų įgyvendindama savo įsipareigojimą švietimo ekstremaliosios situacijos sąlygomis srityje. Komisija skyrė 11 mln. EUR 18-ai humanitarinių projektų, kuriais, pasitelkiant švietimą, teikiama parama nuo konfliktų kenčiantiems ir sudėtingos ekstremaliosios situacijos sąlygomis gyvenantiems vaikams, įskaitant 1 mln. EUR vertės tikslinį finansavimą, skirtą nuo Ebolos viruso epidemijos nukentėjusių vaikų švietimui. Ši iniciatyva buvo kasmet plečiama nuo 2012 m. – metų, kai Nobelio taikos premijos pinigus ES skyrė vaikams, kurie neturi galimybės augti taikos sąlygomis. Iki 2015 m. pabaigos DG ECHO paskyrė daugiau kaip 23 mln. EUR; šia parama pasinaudojo 1,5 mln. vaikų 26 šalyse.

ES pradėjo vykdyti tyrimą vaikų institucionalizavimo ir galimų alternatyvios globos sprendimų Azijos, Afrikos, Centrinės ir Pietų Amerikos šalyse klausimu. Pagrindiniai tyrimo tikslai yra pagilinti specifines žinias ir nurodyti galimus būsimus veiksmus, susijusius su institucijose esančių vaikų, netekusių tėvų globos, klausimu visame pasaulyje.

Kalbant apie daugiašalius ES veiksmus, kiekvienais metais ES pateikia Jungtinėse Tautose dvi rezoliucijas dėl vaiko teisių su Lotynų Amerikos ir Karibų jūros valstybių grupe (GRULAC). Kaip ir JT ŽTT rezoliucijos „Siekiant didesnio investavimo į vaiko teises“ atveju, ES buvo pagrindinė veikėja įgyvendinant ir JT GA 3-iojo komiteto rezoliuciją dėl teisės į mokslą. Šioje rezoliucijoje valstybės raginamos, *inter alia*, užtikrinti kiekvienai mergaitei ir berniukui, be kita ko, ir neįgaliems vaikams, teisę į kokybišką, įtraukų ir visapusišką švietimą, čiabuvių vaikams užtikrinti lygias galimybes mokytis; ir teikti mokymo paslaugas vaikams ekstremaliosiose situacijose bei išsaugoti galimybes mokytis ginkluoto konflikto metu.

ES visiškai pripažįsta, kad **vyresnio amžiaus žmonės** susiduria su dideliais iššūkiais, be kita ko, kalbant apie užimtumą, diskriminaciją, netinkamą elgesį ir nepriežiūrą bei pensijas. 2015 m. ES aktyviai dalyvavo 2015 m. liepos mėn. Niujorke surengtame neribotos sudėties darbo grupės visuomenės senėjimo klausimais susitikime, skirtame vyresnio amžiaus žmonių žmogaus teisių apsaugos stiprinimui, taip pat Žmogaus teisių taryboje vykusiuose debatuose vyresnio amžiaus žmonių tema. Šie susitikimai suteikia svarbią galimybę vyriausybių atstovams, ekspertams ir pilietinės visuomenės subjektams dalytis patirtimi, geriausios praktikos ir politikos pavyzdžiais ir, be kita ko, apsvarstyti esminius pasiūlymus dėl tarptautinių teisinių priemonių.

2015 m. **LGBTI** asmenų⁴² atžvilgiu padaryta tam tikra pažanga lygybės srityje – šiais metais užfiksuoti svarbūs su tuo susiję faktai. Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Meksikoje legalizuotos tos pačios lyties asmenų santuokos, o tokiose šalyse kaip Mozambikas dekriminalizuoti gėjų ir lesbiečių santykiai. Tačiau, nepaisant šių pasiekimų, pasaulinė kampanija už galimybę LGBTI asmenims naudotis visomis žmogaus teisėmis patyrė ne vieną pralaimėjimą kituose regionuose, įskaitant Afriką ir Artimuosius Rytus. Šiandien apie 8 šalyse už homoseksualumą tebebaudžiama mirties bausme, o beveik 80 šalių tos pačios lyties santykiai tebelaikomi nelegaliais. Smurtas prieš LGBTI asmenis tebėra įprastas reiškinyss daugelyje vietų ir yra plačiai paplitusi diskriminacija sveikatos priežiūros, švietimo ir kitose srityse.

ES yra vis aktyvesnė šiuo klausimu. 2015 m. ES kėlė LGBTI asmenų teisių klausimą savo dialoguose žmogaus teisių klausimais su Brazilija, Gruzija, Ukraina, Meksika, Turkmėnija ir Kirgizija. Ji taip pat jį kėlė dialoguose su JAV ir Kanada. Kitas forumas, kuriame buvo aptarti LGBTI klausimai, buvo politinis dialogas pagal Kotonu susitarimo su Afrikos, Karibų jūros bei Ramiojo vandenyno grupės valstybėmis 8 straipsnį. Šiame kontekste per visus 2015 m. LGBTI klausimai buvo aptariami su Gambia, Uganda ir Belizu. Gegužės 17 d. vyriausioji įgaliotinė ir Komisijos pirmininko pavaduotoja F. Mogherini padarė pareiškimą, skirtą Tarptautinei kovos su homofobija, transfobija ir bifobija dienai, kuriame išreiškė solidarumą su LGBTI asmenimis visame pasaulyje kovojant dėl diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės panaikinimo.

Kalbant apie finansinį bendradarbiavimą, šiuo metu remiama 10 LGBTI asmenų lygybės klausimu parengtų NVO projektų, vykdomų pagal Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonę (EDŽTRP), kuriems skirta apie 8 mln. EUR. Šiais projektais siekiama padidinti LGBTI organizacijų matomumą, priimtinumą ir pagerinti dialogus su valdžios institucijomis siekiant pakeisti įstatymus; kovoti su homofobija; apsaugoti LGBTI asmenis nuo smurto; ir rengti LGBTI asmenims ir NVO mokymus, teikti informaciją ir teisinę paramą.

⁴² Lesbietės, gėjai, biseksualūs, translyčiai ir interseksualūs asmenys.

Jungtinėse Tautose ES toliau remia JT veiklą, visų pirma Rezoliuciją dėl žmogaus teisių, seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės (SOGI)⁴³, kurią Žmogaus teisių taryba priėmė 2014 m. rugsėjo mėn. 2015 m. birželio mėn. įvykusios 28-os Žmogaus teisių tarybos sesijos metu visos 28 ES valstybės narės pasirašė bendrą pareiškimą dėl smurto ir diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės. Rugsėjo 29 d. 70-ame Generalinės Asamblėjos posėdyje Niujorke tarpreigioninė centrinė LGBTI grupė, į kurią įeina ES ir kai kurios jos valstybės narės, surengė ministrų lygmens papildomą renginį „Niekas neturi likti nuošaly. Lygybė ir įtrauktis laikotarpio po 2015 m. vystymosi darbotvarkėje“. Šiame susitikime dalyvavo ir Komisijos pirmininko pavaduotojas Fransas Timmermansas ir JT generalinis sekretorius Ban-ki Moonas. Kartu su kitais partneriais ES taip pat pritarė tam, kad 2015 m. rugpjūčio mėn. būtų pradėta JT pacifistinė kampanija prieš homofobiją ir transfobiją.

Kalbant apie kitas regionines organizacijas, ES buvo aktyvi šiuo klausimu Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijoje (ESBO) ir 2015 m. ir vėl bendrai finansavo papildomą renginį Žmogiškosios dimensijos įgyvendinimo susitikimo, skirto netolerancijos ir diskriminacijos prieš LGBTI asmenis ESBO regione klausimui, metu. 2015 m. birželio 17 d. Europos Taryboje ES per Ministrų komiteto posėdį padarė pareiškimą, kuriuo atkreipiamas dėmesys į būtinybę pagerinti LGBTI asmenų žmogaus teisių padėtį Europoje ir dar kartą patvirtinama parama Europos Tarybos veiklai, kuri yra skirta kovai su visų formų diskriminacija.

LGBTI asmenų atskirties kaina

8-as centrinės LGBTI grupės metinis susitikimas įvyko gruodžio 10-ąją, Tarptautinę žmogaus teisių dieną, ir buvo skirtas klausimui, kokia yra LGBTI asmenų atskirties ir diskriminacijos kaina ir kokia yra jų įtraukties nauda ekonomikai, remiantis Pasaulio banko tyrimu apie ekonominius atskirties kaštus Indijoje. ES propagavo debatus su LGBTI asmenų žmogaus teisių gynėjais iš viso pasaulio, kurių metu buvo diskutuojama apie interseksualių asmenų nematomumą, JT vystymosi darbotvarkę ir mažėjančią pilietinės visuomenės erdvę.

ES taip pat remia kampaniją #FREEANDEQUAL.

⁴³ Žmogaus teisių tarybos rezoliucija dėl žmogaus teisių, seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės (priimta 2014 m. rugsėjo 26 d.) – **A/HRC/RES/27/32**.

ES ir toliau įtraukė **neįgaliųjų** teises į dialogus žmogaus teisių klausimais su įvairiomis šalimis partnerėmis ir regioninėmis organizacijomis.

ES yra Neįgaliųjų teisių konvencijos šalis. Birželio mėn. įvykusioje 8-oje šalių konferencijoje ES pristatė pagrindinius pažangos įgyvendinant Neįgaliųjų teisių konvenciją elementus ir išreiškė pritarimą tam, kad su negalia susiję klausimai būtų įtraukti į darnaus vystymosi tikslus. ES taip pat organizavo papildomą renginį su Europos neįgaliųjų forumu. Rugpjūčio mėn. Neįgaliųjų teisių konvencijos komitetas pirmą kartą vertino, kaip ES įgyvendina Neįgaliųjų teisių konvenciją, remdamasis pirmąja ES ataskaita Jungtinėms Tautoms apie Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimą ES. Kalbant apie išorės santykius, komitetas gyrė tendenciją įtraukti neįgaliųjų teisių aspektą į ES išorės veiksmų finansavimo programas; tai, kad negalia yra įtraukta į ES komunikate dėl laikotarpio po 2015 m. darnaus vystymosi tikslų išdėstytas prioritetas; ir Tarybos išvadas dėl nelaimių valdymo atsižvelgiant į neįgaliųjų poreikius ir jos įsipareigojimą įgyvendinti Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programą 2015–2030 m. laikotarpiui. Komitetas taip pat pateikė rekomendacijų, kaip pagerinti Neįgaliųjų teisių konvencijos 11 straipsnio (dėl pavojingų situacijų ir humanitarinių krizių) ir 32 straipsnio (dėl tarptautinio bendradarbiavimo) įgyvendinimą. Gruodžio mėn. Komisija atsižvelgė į rekomendacijas, pateiktas komiteto baigiamosiose pastabose, priimdama pasiūlymą dėl Europos akto dėl prieinamumo – pasiūlymą dėl direktyvos dėl tam tikrų produktų ir paslaugų prieinamumo.

ASEM⁴⁴ aukšto lygio susitikime negalios klausimais, įvykusiame spalio 29–30 d. Pekine, Kinijoje, ES pabrėžė, koks svarbus yra Neįgaliųjų teisių konvencijoje įtvirtintas žmogaus teisėmis grindžiamas požiūris ir kad šis požiūris taip pat turėtų būti taikomas besikuriančios pagalbinių technologijų rinkos akivaizdoje.

ES didina savo finansinę paramą neįgaliųjų socialinei įtraukčiai ir žmogaus teisėms vystomojo bendradarbiavimo srityje. Parama teikiama per neįgaliesiems skirtus projektus ir aktyviau integruojant su negalia susijusius klausimus į bendro vystomojo bendradarbiavimo sritį, pavyzdžiui, užtikrinant prieinamumą.

⁴⁴ Azijos ir Europos susitikimai (ASEM) pradėti rengti 1996 m. ir nuo to laiko tapo svarbiu Europos ir Azijos dialogo ir bendradarbiavimo forumu.

Čiabuvių tautų ir mažumoms priklausančių asmenų teisės

Mažumoms priklausantys asmenys visuose pasaulio regionuose tebeapatiria rimtų grėsmių, toliau susiduria su diskriminacija ir rasizmu ir pernelyg dažnai negali visapusiškai dalyvauti savo šalies ekonominiame, politiniame ir socialiniame gyvenime. ES yra įsitraukusi į daugiašalių forumų veiklą siekdama stiprinti mažumoms priklausančių asmenų teises. Į problemas, su kuriomis susiduria tokios grupės kaip romai ir Krymo totoriai, buvo atkreiptas tarptautinius įgaliojimus turinčių asmenų, pavyzdžiui, JT specialiojo pranešėjo mažumų klausimais ir ESBO vyriausiojo tautinių mažumų reikalų komisaro, dėmesys. ES taip pat dalyvavo 2015 m. lapkričio mėn. įvykusiame kasmetiniame Forumo mažumų klausimais susitikime dėl mažumų baudžiamosios teisenos sistemoje, kuriame ES pritarė kelioms rekomendacijoms, susijusioms, *inter alia*, su nešališku ir nediskriminuojančiu teisės taikymu. Veiksmai, kuriais kovojama su mažumoms priklausančių asmenų, įskaitant asmenis, kenčiančius nuo diskriminacijos dėl kastos, diskriminacija ir siekiama jos panaikinimo, buvo įtraukti ir į ES bendradarbiavimą su šalimis partnerėmis ir pilietinės visuomenės rėmimo programas, visų pirma pasitelkiant EDŽTRP.

Čiabuvių tautos ir toliau patyrė problemų dėl su žemės nuosavybe susijusių žmogaus teisių, įskaitant problemas dėl „žemės užgrobimo“ ir klimato kaitos.

Naudodama EDŽTRP, ES remia projektą su Tarptautine darbo organizacija (TDO), kuriuo, pasitelkiant bendruomenės stebėsenos mechanizmą, gerinamos čiabuvių tautų galimybės naudotis teise kreiptis į teismą ir vystytis. Šis projektas buvo naudingas įtraukiant čiabuvių tautų klausimą į Darbotvarkę iki 2030 m.

ES išreiškė paramą TDO iniciatyvai sudaryti čiabuvių tautoms daugiau įtraukaus ir tvaraus vystymosi galimybių 2015 m. lapkričio mėn. įvykusiame TDO administracinės tarybos 325-ame posėdyje.

Kaip nustatyta ES veiksmų plane žmogaus teisių ir demokratijos srityje, ES pradėjo formuoti sustiprintą politiką čiabuvių klausimais, vadovaudamasi JT deklaracija dėl čiabuvių tautų teisių ir 2014 m. Niujorke įvykusios Pasaulinės čiabuvių tautų konferencijos baigiamuoju dokumentu. Tam ES rengė konsultacijas su čiabuvių tautomis. Konsultacijų metu čiabuvių tautų atstovai palankiai įvertino ES požiūrį, pateikė vertingų pastabų bei rekomendacijų ir paragino palaikyti tvarų dialogą su ES. Atnaujinta ES politika čiabuvių klausimais turėtų būti užbaigta rengti 2016 m.

Rasizmo, rasinės diskriminacijos, ksenofobijos ir susijusios netolerancijos eliminavimas ir toliau buvo vienas iš ES prioritetų. ES Jungtinėse Tautose ir dialoguose su šalimis partnerėmis bei pilietine visuomene toliau dėjo pastangas informuotumo didinimo ir keitimosi geriausia praktika skatinimo srityje. ES ypač prisidėjo prie Tarpyvyriausybinių Durbano deklaracijos ir veiksmų programos veiksmingo įgyvendinimo darbo grupės, Papildomų standartų rengimo *ad hoc* komiteto ir Ekspertų afrikiečių kilmės žmonių klausimais darbo grupės veiklos. Be to, ES išnaudoja kiekvieną progą, įskaitant interaktyvius dialogus su Žmogaus teisių tarybos įgaliojimus turinčiais asmenimis, kad pasisakytų prieš rasizmą, rasinę diskriminaciją, ksenofobiją ir susijusią netoleranciją ir propagotų žmogaus teisių visiems, įskaitant afrikiečių kilmės žmones, skatinimą ir gynimą.

Verslas ir žmogaus teisės

2015 m. ir toliau buvo gaunama pranešimų apie su įmonių elgesiu susijusius pilietinių ir politinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pažeidimus daugelyje pasaulio vietų. Tai, be kita ko, buvo darbo teisių pažeidimai, taip pat kaimo ir čiabuvių bendruomenių patiriamas žemės užgrobimas ir priverstinis gyventojų perkėlimas, visų pirma tam tikrose Azijos ir Lotynų Amerikos šalyse.

Atsižvelgdama į tai, ES kartu su keliomis trečiosiomis valstybėmis – tiek reguliariai rengiamuose dialoguose žmogaus teisių klausimais, tiek *ad hoc* susitikimuose – rėmė žmogaus teisių gynėjų veiklą ir propagavo, kad vykdant verslą būtų gerbiamos žmogaus teisės. ES specialusis įgaliotinis žmogaus teisių klausimais kėlė verslo ir žmogaus teisių klausimą kaip vieną iš pagrindinių prioritetų diskusijose su strateginiais partneriais, įskaitant Pietų Afriką ir Braziliją, ir su Afrikos Sąjunga. Rugsėjo mėn. Europos Sąjunga ir Brazilija surengė specialų seminarą verslo ir žmogaus teisių tema, per kurį dalyviai iš ES institucijų ir valstybių narių, Brazilijos administracijos, JT, Brazilijos ir Europos bendrovių dalijosi geriausios praktikos pavyzdžiais, siekdami stiprinti dvišalį ir daugiašalį bendradarbiavimą šiuo klausimu.

ES toliau propagavo verslo ir žmogaus teisių pagrindinius principus (JTPP), 2011 m. vienbalsiai patvirtintus JT lygmeniu, kaip pačią geriausią politikos priemonę šiems klausimams spręsti nuosekliai ir kuo veiksmingiau, ir padarė pažangą, susijusią su jų įgyvendinimu. ES valstybės narės toliau rengė nacionalinius veiksmų planus verslo ir žmogaus teisių ir (arba) įmonių socialinės atsakomybės srityse. Iki 2015 m. pabaigos septynios valstybės narės priėmė nacionalinius verslo ir žmogaus teisių veiksmų planus, o kitos dvidešimt valstybių narių užbaigė arba gerokai pasistūmėjo rengdamos nacionalinius įmonių socialinės atsakomybės veiksmų planus. 2015 m. liepos mėn. buvo priimtas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas, kuriame aptariama, kaip ES įgyvendina JTPP; jame nuodugniai analizuojama jų įgyvendinimo ES ir vykdant ES išorės veiksmus po to, kai 2011 m. buvo priimtas komunikatas dėl įmonių socialinės atsakomybės (ISA)⁴⁵, padėtis. Pridedama prie verslo ir žmogaus teisių darbotvarkės, Komisija aktyviai veikė toliau gerindama sąlygas tokių papildomų priemonių kaip JT pasaulinis susitarimas, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) rekomendacijos daugiašalėms įmonėms, TDO deklaracija dėl tarptautinio verslo įmonių⁴⁶ ir ISO 26000 socialinės atsakomybės rekomendacijų standartas įgyvendinimui.

Techninės paramos srityje 2015 m. Komisija atliko parengiamąjį darbą, skirtą EDŽTRP kvietimui teikti paraiškas JT verslo ir žmogaus teisių pagrindinių principų įgyvendinimo srityje, kuris bus paskelbtas 2016 m. liepos mėn. Be to, techninė parama, skirta padėti tam tikroms Lotynų Amerikos ir Karibų valstybių bendrijos (CELAC) šalimis parengti nacionalinius veiksmų planus, buvo nustatyta pagal partnerystės priemonę. Vykdant tolesnę veiklą, susijusią su 2014 m. ES ir Afrikos Sąjungos seminaru Adis Abeboje, ES teikė techninę paramą, siekiant sukurti AS sistemą, kuria būtų skatinama atsakingo verslo kultūra Afrikoje.

Daugiašalėje sistemoje ES remia bendru sutarimu grindžiamą požiūrį. Tai apima paramą 2011 m. įsteigta JT verslo ir žmogaus teisių darbo grupei. ES taip pat remia JT Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro vykdomą atskaitomybės ir teisių gynimo priemonių projektą, kuriuo siekiama gerinti nuo įmonių padarytų šiurkščių žmogaus teisių pažeidimų nukentėjusių asmenų galimybę naudotis nacionalinėmis teisių gynimo priemonėmis.

⁴⁵ Dok. SWD(2015) 144 final ir COM(2011) 681.

⁴⁶ TDO deklaracija dėl tarptautinio verslo įmonių yra trišalė deklaracija dėl tarptautinio verslo įmonių ir socialinės politikos principų.

Liepos mėn. Žmogaus teisių taryboje pirmą kartą susirinko Tarpvyriausybinių darbo grupė tarptautiniam teisiškai privalomam dokumentui dėl verslo ir žmogaus teisių parengti, kuriai pirmininkauja Ekvadoras. Įžanginėje sesijoje ES paragino atnaujinti įsipareigojimą įgyvendinti JT pagrindinius principus ir pareiškė kritiką dėl to, kad tarpvyriausybinių darbo grupė praktiškai dėmesį skiria tik tarptautinėms korporacijoms, nors daugelį žmogaus teisių pažeidimų daro vietos lygmens įmonės. ES apgailestavo, kad jos prašymas, kad tarpvyriausybinių darbo grupė skirtų dėmesį visų rūšių įmonėms, buvo atmestas. Tarpvyriausybinių darbo grupė vėl susitiks 2016 m. spalio mėn.

Įmonių socialinės atsakomybės ir verslo bei žmogaus teisių klausimai buvo įtraukti į dialogus su įvairiomis šalimis ir regionais. Pavyzdžiui, 2015 m. gruodžio mėn. įvykusioje 5-oje ASEM darbo ir užimtumo ministrų konferencijoje buvo priimta Sofijos deklaracija, kurioje pateikiamas išsamus skyrius dėl deramo darbo ir saugesnių darbo vietų pasaulinėse tiekimo grandinėse skatinimo.

4. Žmogaus teisės įvairiose išorės politikos srityse

Prekyba

Prekybos politika, kartu su kitų sričių ES išorės politika, visų pirma vystomuojama bendradarbiavimu, gali būti veiksminga priemonė padedanti gerinti žmogaus teisių padėtį trečiosiose valstybėse. Integruojant darnaus vystymosi tikslus į prekybos politiką ir užtikrinant, kad prekyba būtų naudinga darniam vystymuisi visame pasaulyje skatinti, ES atliko lyderės vaidmenį. Galimo prekybos politikos indėlio į vystomąjį bendradarbiavimą svarba pasauliniu mastu buvo dar kartą patvirtinta 2015 m. priėmus Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m.

Pagal 2015 m. spalio mėn. komunikatą „Prekyba visiems. Atsakingesnės prekybos ir investicijų politikos kūrimas“⁴⁷, ES toliau padeda besivystančioms šalims, ypač mažiausiai išsivysčiusioms šalims ir šalims, kurioms pagalbos reikia labiausiai, integruotis į pasaulinę prekybos sistemą ir gauti kuo daugiau naudos iš prekybos. Tai daroma pasitelkiant ES pagalbos prekybai politiką, vienašales prekybos lengvatas ir dvišalius bei regioninius prekybos susitarimus. Žmogaus teisių aspektai yra integruojami į vienašales lengvatas (ypač BLS + sistemoje), ES eksporto kontrolės politiką ir ES dvišalius laisvosios prekybos susitarimus (LPS).

Kalbant apie vienašales lengvatas, dabartinis Bendrosios lengvatų sistemos (BLS) reglamentas yra taikomas nuo 2014 m. sausio 1 d. Keturiolikai šalių suteiktos ypač palankios prekybos lengvatos (BLS+) pagal naują sistemą; taip skatinama laikytis dvidešimt septynių tarptautinių konvencijų (įskaitant pagrindines žmogaus ir darbo teisių konvencijas). 2015 m. ES ir BLS+ lengvatomis besinaudojančių šalių dialogas dėl konvencijų įgyvendinimo buvo intensyvus ir ES pradėjo taikyti papildomus novatoriškus būdus, kad būtų remiamas atitinkamų žmogaus teisių sutarčių ir TDO konvencijų įgyvendinimas, taikymo užtikrinimas ir stebėseną. Pirmoji ataskaita apie BLS+ stebėsenos ciklą buvo paskelbta 2016 m. pradžioje.

2015 m. EDŽTRP visuotiniame kvietime teikti paraiškas buvo numatytas paketas siekiant remti ir įgalinti pilietinės visuomenės veikėjų veiklą, kuria prisidedama prie atitinkamų 27 konvencijų, ratifikuotų BLS+ šalių ir lengvatas gaunančių šalių, stebėsenos ir veiksmingo įgyvendinimo (5 mln. EUR). Atrinkti projektai padės užtikrinti, kad žmogaus teisių pažeidimai būtų tinkamai stebimi pilietinės visuomenės organizacijų BLS+ šalyse ir lengvatas gaunančiose šalyse.

Kalbant apie eksporto kontrolę, dabar persvarstomas Reglamentas (EB) Nr. 1236/2005 dėl prekybos prekėmis, kurios galėtų būti naudojamos mirties bausmei vykdyti ar kankinimui⁴⁸, ir buvo padaryta didelė pažanga svarstant Komisijos pasiūlymą dėl pakeitimų. 2015 m. paskutinį ketvirtį Europos Parlamentas ir Taryba nustatė savo pozicijas ir pradėjo trišalį procesą su Komisija šiuo klausimu, siekdami užbaigti šį procesą 2016 m.

⁴⁷ Dok. COM(2015) 497 final:
<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EN/1-2015-497-EN-F1-1.PDF> (angl. k.)

⁴⁸ 2011 m. gruodžio 20 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 1352/2011.

Komisija vykde darbą rengiantis atnaujinti Tarybos reglamentą 428/2009⁴⁹, nustatantį Bendrijos dvejopo naudojimo prekių eksporto, persiuntimo, susijusių tarpininkavimo paslaugų ir tranzito kontrolės režimą, ir, be kita ko, išnagrinėjo, kaip kontroliuojama priežiūros technologija, siekiant mažinti potencialią riziką, susijusią su nekontroliuojamu IRT produktų, kurie galėtų būti naudojami žmogaus teisių pažeidimams, eksportu. Peržiūros tikslais atliekamas *ex ante* poveikio vertinimas buvo pradėtas 2015 m.; tikimasi, kad pasiūlymas dėl peržiūrėto reglamento bus pateiktas 2016 m. rudenį.

Europos Komisija yra įsipareigojusi įtraukti žmogaus teisių aspektą į savo atliekamus poveikio vertinimus, kai tinkama. Poveikio vertinimai atliekami pasiūlymų dėl teisėkūros ir ne teisėkūros procedūra priimamų aktų, įgyvendinimo priemonių ir prekybos politikos iniciatyvų, kurios turi didelį ekonominį, socialinį ir aplinkosauginį poveikį, atveju. Parengta speciali konsultacinė priemonė, skirta pagrindinėms teisėms ir žmogaus teisėms⁵⁰.

Atsakinga Komisijos tarnyba prekybos ir investicijų susitarimų galimo poveikio žmogaus teisėms analizę sistemingai įtraukia į visus poveikio vertinimus ir tvarumo poveikio vertinimus, atliekamus nuo 2012 m.⁵¹ Tvarumo poveikio vertinimai yra išsamesni vertinimai, atliekami visose derybose dėl pagrindinių prekybos susitarimų derybų proceso metu.

Siekiant patobulinti prekybos ir investicijų iniciatyvų poveikio žmogaus teisėms vertinimą, nuo 2015 m. atliekant analizę naujų prekybos politikos iniciatyvų poveikio vertinimuose ir tvarumo poveikio vertinimuose atsižvelgiama į konkrečias Komisijos tais pačiais metais paskelbtas rekomendacijas. Tai pasakytina apie ES ir Mianmaro / Birmos susitarimo dėl investicijų apsaugos, kuris buvo pradėtas rengti 2015 m. rugsėjo mėn. ir bus sudarytas 2016 m. pirmąjį pusmetį, poveikio vertinimą.

⁴⁹ 2009 m. gegužės 5 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 428/2009.

⁵⁰ „Geresnis reglamentavimas“, 24 priemonė.

⁵¹ Naudojama metodika grindžiama Komisijos tarnybų parengtomis 2011 m. gairėmis dėl atsižvelgimo į pagrindines teises poveikio vertinimuose, SEC(2011) 567 final:
http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/operational-guidance_en.pdf (angl. k.)

Galiausiai, daugiašaliu lygmeniu ES remia Sutartį dėl prekybos ginklais, kuria siekiama didinti atsakomybę ir skaidrumą prekybos ginklais srityje ir kuri įsigaliojo 2014 m. pabaigoje. Sutartyje reikalaujama, *inter alia*, kad priimant ginklų eksporto sprendimus būtų įvertinama rizika, ar ginklai gali būti naudojami vykdant rimtus žmogaus teisių arba tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus, įskaitant smurto dėl lyties aktus, arba sudarant jiems palankesnes sąlygas. Toks rizikos įvertinimas papildo ginklų eksporto draudimą, jei jie galėtų būti naudojami vykdant genocidą, nusikaltimus žmoniškumui, rimtus Ženevos konvencijos pažeidimus, išpuolius prieš civilius gyventojus ar kitus karo nusikaltimus, kaip apibrėžta atitinkamose tarptautinėse konvencijose.

Šiame kontekste 2015 m. ES toliau skatino, kad sutartį ratifikuotų visos JT valstybės narės. Be šių diplomatinių pastangų, ES finansuojama paramos Sutarties dėl prekybos ginklais įgyvendinimui programa teikė techninę pagalbą ne vienai paramą gaunančiai šaliai (šiuo metu 11), joms stiprinant savo nacionalines sistemas pagal sutarties reikalavimus.

Vystomasis bendradarbiavimas

ES yra įsipareigojusi įtraukti žmogaus teisių aspektą į savo vystomąjį bendradarbiavimą. Todėl po Komisijos tarnybų darbinio dokumento „Teisėmis grindžiamas požiūris, apimantis visas žmogaus teises ES vystomojo bendradarbiavimo srityje“⁵² priėmimo 2014 m. ir paskesnių Tarybos išvadų⁵³, kuriose pateiktas konkrečių rekomendacijų rinkinys, ES pradėjo palaipsniui integruoti tokį žmogaus teisėmis grindžiamą požiūrį į savo vystymosi programas. Siekiama ne tik „nepakenkti“ vengiant vystymosi srities veiklos nepageidaujamo neigiamo poveikio galutiniams paramos gavėjams, bet ir „užtikrinti maksimalią naudą“, konkrečiai ir tiesiogiai padedant įgyvendinti jų žmogaus teises – o tai yra ir vystomojo bendradarbiavimo priemonė, ir tikslas. Komisija integravo šį žmogaus teisėmis grindžiamą požiūrį į pagrindinius dokumentus, pavyzdžiui, identifikavimo dokumentus dėl paramos teikimo sąlygų, projektų stebėsenos sistemą, projektų vertinimo kriterijų sistemą ir bendradarbiavimo su pilietine visuomene veiksmų planus. Vietos lygmeniu kai kurios ES delegacijos jau integravo žmogaus teisėmis grindžiamą požiūrį į savo programavimo procesą.

Rengiant ES finansuojamus projektus palaipsniui pereinama prie žmogaus teisėmis grindžiamo požiūrio. Be to, 2015 m. atliktas parengiamasis darbas rengiant paramos programą, kuri turi būti pradėta vykdyti ne vėliau kaip 2016 m. pradžioje; ji bus skirta ES delegacijoms ir kitam ES personalui apmokyti žmogaus teisėmis grindžiamo požiūrio įgyvendinimo klausimais.

Numatyta atlikti pirmą priemonių rinkinio įgyvendinimo įvertinimą.

⁵² Dok. SWD(2014) 152 final, Briuselis, 2014 m. balandžio 30 d.

⁵³ 2014 m. gegužės mėn. priimtose Tarybos išvadose dėl žmogaus teisėmis grindžiamo požiūrio: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/142682.pdf (angl. k.)